

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Inkvizitoři v Českých zemích v době
předhusitské

Autor: Petr Vorlíček

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Dušan Foltýn

Rok: 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Inkvizitoři v Českých zemích v době předhusitské* vypracoval samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury.

V..... dne.....

Petr Vorlíček

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Dušanu Foltýnovi za jeho cenné rady, ochotu a trpělivost se mnou spolupracovat a za vhodné připomínky, které mi dopomohly k napsání této práce.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce bylo pomocí sběru informací ze starší a aktualizované literatury vytvořit celistvý obraz inkvizitora na území Čech v letech 1315-1415 a to v podobě medailonku. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, které se v zásadě kryjí s vládou Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. V závěru se nachází tabulka s přehledem zpracovanými inkvizitorů.

Klíčová slova

- Inkvizice
- Hereze
- Středověk
- Církevní dějiny
- Husitství

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to create a coherent image of an inquisitor in the Czech lands during 1315-1415 in the form of a profile by gathering information from older and up-to-date literature. The work is divided into three main chapters which essentially cover the rulings of Jan Lucemburský, Karel IV. And Václav IV. There is a table with all inquisitors mentioned in the conclusion.

Key words

- Inquisition
- Heresies
- Middle Ages
- Church history
- Hussitism

OBSAH

Úvod

1.	Prameny a literatura pro poznání dějin inkvizice a osudu heretických hnutí ve středověku	9
1.1	Výběr z literatury o evropské inkvizici a herezi	9
1.2	Základní prameny a literatury vztahující se k území českých zemí	13
2.	Vývoj inkvizice a osudy kacířských hnutí v latinské Evropě od počátku nového tisíciletí do poloviny 14. století	15
3.	Situace ve středoevropském regionu od 2. pol. 13. století do prvního velkého inkvizičního procesu v Čechách.....	22
4.	Období Jana Lucemburského v Čechách (1310-1346)	25
4.1	Valtr, O. F. M. a titulární biskup surijský	28
4.2	Mistr Tomáš Blažejův z Prahy.....	32
4.3	Kolda z Koldic, O. P.	33
4.4	Hartmann/ Hermann z Plzně, O. F. M.	37
4.5	Rudolf, O. P.	38
4.6	Havel z Kosořic nebo z Jindřichova Hradce, O. P.	39
4.7	Petr z Načeradce, O. F. M.....	44
5.	Období vlády Karla IV. (1346-1378).....	45
5.1	Svatobor z Dlouhé Vsi	48
5.2	Jan Paduánský	49
5.3	Johlín z Prahy, titulární biskup maierienský, O.P.....	50
5.4	Albert	52
6.	Období vlády Václava IV. (1378-1419).....	53
6.1	Mikuláš, titulární biskup megarský.....	57
6.2	Mikuláš, titulární biskup vladimirský	58
6.3	Martin.....	59
6.4	Václav, biskup nikopolský, O. P.....	61
6.5	Jaroslav z Bezmíře	63
6.6	Mařík Rvačka či Mauritius de Praga.....	65
6.7	Mikuláš Václavův, titulární biskup nezerský	71

Závěr

Použité prameny a literatura

Úvod

Nedostatek aktualizované odborné literatury zabývající se inkvizicí v období středověku na území českých zemí mě přiměl k napsání této práce. Některé dostupné tituly o této tematice sahají svým stářím až do dob První republiky, tím samozřejmě nesnižují jejich úroveň, naopak zejména práce Rudolfa Holinky patří mezi významná díla daného tématu, ale logicky postrádají nové poznatky.¹ Nejnovějším titulem je edice pramenu německého historika Alexandra Patschovského, která pochází ze 70. let 20. století a je dostupná jen v německém jazyce.² Obdobím předhusitské inkvizice se zabývá mimo jiné český historik Pavel Soukup, který nedávno publikoval článek shrnující inkvizitorskou činnost v letech 1315-1415.³ K aktuálnímu zájmu české společnosti o tematiku inkvizice patří literární a kulturní činnost dominikánského konventu u sv. Jiljí v Praze, který věnoval celé číslo svého teologického revue právě inkvizici a pořádal přednášky pro veřejnost.⁴ Inkviziční činnost na území Čech je spojena právě s dominikánským řádem, ostatně jako v celé latinské Evropě, a byla zpracovaná v kapitole o velikosti 6 stran, což se mi zdá jako nedostačující a pokládám si otázku, čím je strohost způsobena. Jak můžeme z výše uvedené literatury vyčíst, literatura k české inkvizici je sice dostupná, ale jsou to vše jen střípky, které netvoří kompaktní celek.

Uvědomuji si, že se nacházím na poli, které je z převážné většiny již zpracované, ale i přesto věřím, že tato práce bude přínosem, jelikož cílem je tyto zmíněné střípky posbírat a vytvořit tak celistvý obraz inkvizitora v podobě medailonku.

Medailonky jsem rozdělil do tří nadřazených kapitol, které se kryjí s obdobím vlád Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. Začátek kapitoly obsahuje vždy historicko-kulturní pozadí oné doby a poté se teprve přechází k medailonkům, jejichž rozsah je určován dostupnými prameny. Především první období trpí nedostatkem pramenů. Situace se zlepšila objevením příručky inkvizitora, proto v momentě nedostatku

¹ Rudolf HOLINKA, *Sektářství v Čechách před revolucí husitskou*, Bratislava 1929.

² Alexander PATSCHOVSKY (ed.), *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen*. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (=Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Bd. 3), Berlin 1975.

³ Pavel SOUKUP, *Inkvizitoři v Čechách v letech 1315-1415*, in: *Inkwizycja papieżska w Europie Środkowo-wschodniej*, (ed.) Paweł Kras, Kraków 2010.

⁴ *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 4/11, Praha 2011.

informací čerpám převážně z editovaného pramenu „*Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen*“ výše zmíněného A. Patschovského.

V dalších kapitolách se pramenná základna rozšiřuje, a proto je možné vytvořit medailonek z více pramenů a sekundární literatury. Osnovou pro další kapitoly byl Soukupův článek o inkvizitorech, jež jsem v mnoha případech obohatil o další informace.

Ač jsem se snažil o co nejlepší syntézu dostupných materiálů, nemohl jsem ve své práci zahrnout veškeré inkviziční procesy z důvodu určeného rozsahu. Práce se tedy věnuje především inkvizitorům a jejich činnosti.

1. Prameny a literatura pro poznání dějin inkvizice a osudu heretických hnutí ve středověku

Cílem této kapitoly je stručná recenze nejen v práci použitých pramenů a literatury, ale také světové a domácí, odborné i populární literatury, jež se zabývá pojmem inkvizice a tím spojené hereze.

1.1 Výběr z literatury o evropské inkvizici a herezi

*Practica officii Inquisitionis heretice pravitatis*⁵ je příručka inkvizitora dominikána Bernarda Gui, která měla sloužit jako pomůcka pro ostatní inkvizitory. Bernard Gui se proslavil především jako inkvizitor v boji proti katarům v jižní Francii. První zkušenosti posbíral jako člen inkvizičního tribunálu v Toulouse, které bylo jedním z center katarského hnutí. Plnohodnotným inkvizitorem se stal právě zde r. 1319 a vynesl během svého vyšetřování 160 rozsudků.⁶

Příručky inkvizitora nejsou v době Bernarda Gui nic nového, ale teprve jeho manuál odsouvá ostatní do pozadí, ačkoliv obsahuje kompilace a texty, které sám nenapsal. Jeho počínání však zachránilo texty před záhubou a staly se cenným zdrojem pro zkoumání nejen činnosti inkvizitorů, ale i pro učení kacířských hnutí.⁷

Historia crítica de la Inquisición de España neboli Kritické dějiny španělské inkvizice jsou první dějiny španělské inkvizice, které pocházejí z tajných písemností Supremy i provinčních inkvizičních tribunálů. Sepsal je bývalý generální sekretář španělské inkvizice Juan Antonio Llorente, který byl pověřen novým španělským králem Josefem Bonapartem, bratrem Napoleona, aby sepsal dějiny španělské inkvizice, a tím odhalil její zločiny. Dostal k dispozici všechny možné dokumenty, které Francouzi ve Španělsku stačili získat. Po pádu Napoleona musel Llorente uprchnout do Paříže, kde byly v letech 1817-1818 vydány ve francouzštině 4 svazky tohoto díla.⁸ Podepsal se pod ně se všemi tituly, které mohly propůjčit vážnost jeho zkoumání: „bývalý sekretář inkvizice při královském dvoře, školský hodnostář a kanovník při toledské katedrále,

⁵ B. Guidonis *Practica Inquisitionis hereticae pravitatis*, Paříž, 1886.

⁶ James B. GIVEN. *Inkvizice a středověká společnost: Moc, kázeň a odpor v Languedocu*, Neratovice 2008, s. 268-270.

⁷ Antoine DONDAINE, *Le Manuel de l'inquisiteur (1230-1330)*, in: *Archivum Fratrum Praedicatorum*, 17, 1947, str. 116.

⁸ Miroslav HROCH - Anna SKÝBOVÁ. *Králové, kacíři, Inkvizitoři*. Praha 1987, s. 315-317.

kancléř na univerzitě tohoto města...“ Kniha měla značný úspěch, během jednoho roku se jí prodalo přinejmenším čtyři tisíce výtisků.⁹ Llorente byl r. 1822 vykázan z Francie a vrátil se zpět do Španělska, kde od r. 1820 byla možnost využít amnestie pro politické provinilce. R. 1822 vychází jeho dílo ve španělštině v Madridu a Barceloně.¹⁰ Kritické dějiny španělské inkvizice obsahují velké množství zpracovaných pramenů, staly se tak základním dílem pro poznání dějin španělské inkvizice. Na druhou stranu je na místě zmínit, že dílo obsahuje velké nepřesnosti a také obecné soudy autora. Musíme si uvědomit, že autor žil právě v době působení inkvizice, byla to jeho současnost, a proto jeho výklad je velmi často černobílý.¹¹ Llorenteho kniha nemá žádný plán, žádnou kompozici, jde jen o hromadu historických detailů, které čtenáře nudí. Důležitou roli hraje také to, že dílo bylo sepsáno z iniciativy francouzské strany, která byla zastáncem osvícenských ideálů, a tím pádem i odpůrcem inkvizice. Dílo očividně stojí na straně krále a biskupů, staví se proti papežství, jednoduše je to nástroj v boji proti Svatému stolci.¹²

The Inquisition of the Middle Ages, jenž poprvé vychází roku 1888¹³, napsal americký historik protestantského vyznání Henry Charles Lea, který se inkvizicí podrobně zabýval. Jeho práce čítající tři svazky se považuje už v mnoha ohledech za zastaralou, ale stále se jedná o nejuplněnější zpracování tématu. Bohužel autorovi scházelo dostatečné odstup a dílo je velmi poznamenané jeho nenávistí ke středověku a středověké církvi.¹⁴ Dochází k závěrům, že inkvizitoři se spokojili s vnější konformitou víry, nezáleželo na hloubce skutečného přesvědčení, nýbrž na zachovávání předpisů. Byl přesvědčen o tom, že inkvizice nebyla součástí státní moci, nýbrž naopak, chápal ji jako samostatnou jednotku, která získala nezávislost.¹⁵

⁹ Gérard DUFOUR, *Juan Antonio Llorente en France (1813-1822): Contribution au Libéralisme Chretien en France et en Espagne au début du XIXe siecle*, Geneve 1982, str. 137.

¹⁰ I. R. GRIGULEVIČ, *Dějiny Inkvizice*, s. 34.

¹¹ M. HROCH - A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 317-319.

¹² Guy BEDOUELLE OP, *Inkvizice mezi dějinami a mýtem*, in: *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 21/4, 2011, s. 99-116.

¹³ I. R. GRIGULEVIČ, *Dějiny Inkvizice*, s. 15.

¹⁴ Malcolm LAMBERT, *Středověká hereze*. Praha 1992, s. 16.

¹⁵ Henry Charles LEA, *History of the Inquisition of Spain*. New York 1906-1907, str. 513.

*Inkvizice a středověká společnost*¹⁶ je kniha věnující se oblasti jižní Francie, přesněji území Languedocu 13. a 14. století. Je to sice téma mnohokrát zpracované, ale to autora neodradilo, ba naopak využívá tohoto faktu a snaží se zpracovat případovou studii sociologie středověké politiky. Autorem je James Buchanan Given, který působí jako profesor historie na Kalifornské univerzitě v Irvinu.¹⁷ Tématem Languedocu a jeho politickými dějinami se zabývá už několik desetiletí a první slova o languedockých inkvizitorech napsal roku 1983. Je si velice dobře vědom toho, že prameny jsou už prozkoumané a že nemůže nic nového v tomto ohledu objevit, proto se snaží k tématu přistoupit pomocí komparativní techniky. Autor použil k sepsání této knihy mikrofilmy téměř všech nepublikovaných záznamů languedocké inkvizice, které získal díky grantu na Kalifornské univerzitě. Snaží se z těchto záznamů ukázat interakci středověké vládnoucí instituce a lidí, které se tato instituce snažila ovládat. Sám autor píše, jakým způsobem může být čtenáři toto dílo vnímáno: „...*Tato kniha proto může být čtena jako případová studie středověkého vládnutí a správy. Může být také čtena jako zkoumání podstaty politické moci ve středověké společnosti...*“¹⁸ Given se rozhodl zaměřit na činnost languedockých inkvizitorů v období mezi léty 1275 a 1325. Má k tomu dva důvody, prvním je, že je to doba, která je velmi dobře dokumentovaná, protože zde existují registry výpovědí podané svědky před inkvizičními tribunály v Carcassonu, v Albi a v Pamiers.¹⁹ Existují zde rozsudky vynesené Bernardem Guim, ze kterých se dá vyčíst inkviziční trestní systém. Druhým důvodem je, že v této době inkvizitoři plně rozvinuli metody identifikace, stíhání a souzení kacířů.

*Středověká hereze*²⁰ Malcolma Lamberta je rozsáhlé dílo, které zaujme nejen laického čtenáře, ale i odborníka, jenž si potřebuje udělat vhléd do dané situace. Jedná se o čistě historické dílo zabývající se heretickým hnutím ve středověku. Některé hereze jsou zpracovány rozsáhleji, některé naopak méně. Prostor knihy byl rozdělen podle důležitosti jednotlivých hnutí a podle dostupnosti sekundární literatury.²¹ Autor se snaží oddělit „reálné“ hereze, které se zřetelně odchyľují od katolické ortodoxie, od tzv.

¹⁶ J. B. GIVEN, *Inkvizice a středověká společnost*

¹⁷ Tamtéž, s. 307.

¹⁸ Tamtéž s. 16.

¹⁹ Tamtéž s. 8-18.

²⁰ M. LAMBERT, *Středověká hereze*. Praha 1992.

²¹ Tamtéž, s. 12.

„umělých“, které nikdy neexistovaly jako samostatný celek. Důraz je kladen především na západní typ křesťanství, ale autor se nevyhýbá i problematice bogomilství. Nejvíce prostoru dostávají kataři, valdenští, lollardi a nakonec husité, jejichž smíření s církví v Jihlavě roku 1436 zakončuje první vydání této knihy. Po kritice, kterou obdržel od profesora Amedea Molnára, se autor rozhodl přidat další kapitolu, která popisuje vývoj utrakvistické církve až do roku 1485, tedy až ke kutnohorskému náboženskému smíru.²²

*Králové, kacíři, inkvizitoři*²³ je první české dílo, které se pokouší přiblížit dějiny inkvizice. Události v českých zemích jsou zde jen nastíněny, bohužel dále nerozvedeny, více jsou rozebrány události evropské. Nechybí zde křížová výprava proti albigenským ani proces s templáři. Největší část knihy je věnována novověké inkvizici španělské a římské papežské. Jedná se o podařené shrnutí dějin inkvizice, nikoliv však o četbu zajímavou.

*Inkvizice: Stručné dějiny hanebnosti*²⁴ jsou velmi útlá knížečka, která ale stojí za pozornost. Pochází z českého prostředí a jedná se o velmi přehledně zpracované dějiny inkvizice, toto dílo člověka nezahltí informacemi a zároveň obsahuje vše potřebné. Nechybí zde ani vývoj středověké inkvizice biskupské i papežské. Převážná část knihy se však také zabývá novověkou španělskou inkvizicí La Suprema. Kniha byla napsána docentem olomoucké univerzity a zároveň významným českým hispanistou Jiřím Chalupou, který se zabývá moderními dějinami Španělska a Jižní Ameriky. Jedna věc by se knize vytknout dala, bohužel zde chybí odkaz na použitou literaturu.

*Dějiny inkvizice*²⁵, které napsal sovětský historik I. R. Grigulevič zabývající se především dějinami Latinské Ameriky, jsou velmi silně ovlivněné marxisticko-leninskou ideou, a proto jsem dlouho váhal, zda bych měl toto dílo zmínit. Jde o velmi rozporuplné dílo, které na jedné straně obsahuje cenné informace s odkazem na použitou literaturu, ale na straně druhé jsou názory autora jednoznačně černobílé. Jde o dílo, které vyloženě útočí na katolickou církev. Nakonec jsem se rozhodl ho jen zmínit, ale nevěnovat mu větší pozornost.

²² Tamtéž, s. 14.

²³ Miroslav HROCH - Anna SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, Praha 1987.

²⁴ Jiří CHALUPA, *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*, Praha 2007, 159

²⁵ Josif R. GRIGULEVIČ, *Dějiny inkvizice*, Praha 1973.

1.2 Základní prameny a literatury vztahující se k území českých zemí

Základním pilířem mé práce je dílo *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen*²⁶ německého historika Alexandra Patschovského, jež je napsáno díky nalezení nových pramenů o počátcích inkvizice v Čechách. Stěžejním pramenem je inkvizitorská příručka *Modus procedendi inquisitorum*, která je uložena v knihovně ve Wolfenbüttelu pod signaturou Hs. 311 Helmst. Sám rukopis vznikl ve druhé polovině 14. století jako redakce staršího textu. Skládá se ze dvou velkých částí, jednak z materiálu francouzské provenience, tj. formuláře z příručky francouzské provenience, a pak z dokumentů české provenience, které obsahují kopie různých dokumentů.²⁷ Jádro bylo složeno z obou starších francouzských příruček inkvizitorů, které mu sloužily jako vzor a vodítko pro jeho vlastní postup; tento základ jím byl rozšířen o konkrétní případy. Tato postupně rostoucí, nově doplněná sbírka byla shrnuta pak více či méně kompletně do jednoho celku, jehož pravděpodobnou kopií (opisem) je wolfenbüttelský rukopis.²⁸

*Sektářství v Čechách před husitskou revolucí*²⁹ je jedno z kvalitních děl historika Rudolfa Holinky, který byl sice žákem Pekaře, ale více byl ovlivněn Václavem Chaloupeckým a pobytem na univerzitě v Bratislavě.³⁰ Zabýval se nejen křesťanskými počátky u nás a na Slovensku, ale také obdobím husitské revoluce a mezi jeho díla patří například „*O Janu z Jenštejna*“ nebo „*O sv. Vojtěchovi*“. Sektářství v Čechách patří mezi starší vědecké práce, což je důvodem absence nových poznatků, i přesto ale patří tato práce k těm nejvýznamnějším, nechybí zde totiž odkazy na literaturu a podrobné poznámky odkazující i na jiné prameny.

Valdenští Amedea Molnára českého teologa, učitele a historika, je práce, která se po svém vydání dočkala překladů do mnoha evropských jazyků. Zachycuje vývoj, průběh a pád valdenského hnutí u nás i v západní Evropě. Dílo bylo použito především v historickém úvodu.

²⁶ *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen*. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (=Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Bd. 3), ed. Alexander Patschovsky Berlin 1975

²⁷ Tomáš ČERNUŠÁK - Augustin PROKOP - Damián NĚMEC, *Inkvizice a dominikáni*, in: Historie dominikánu v českých zemích. Praha 2001, s. 85.

²⁸ *Die Anfänge*, s. 7-11.

²⁹ Rudolf HOLINKA, *Sektářství v Čechách před revolucí husitskou*, Bratislava 1929.

³⁰ František KUTNAR, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha 1997, s. 789-790.

*Ivan Hlaváček: Inkvizice v Čechách ve 30. letech 14. století*³¹ je důležitým materiálem zahrnující období české inkvizice ve 30. letech 14. století. Jedná se o článek českého časopisu historického, který recenzuje dostupné pramenné materiály.

*Zur Geschichte des böhmischen Dominikanerprovinz*³² patří mezi nejrozsáhlejší díla o české provincii dominikánů. Jedná se především o kompletní medailonky významných osobností dominikánského řádu, které zasáhly do dějů na území české provincie. Dostupnost těchto odborných článků je velmi omezená, nachází se v knihovně dominikánského konventu u sv. Jiljí, kde je po domluvě s tamějším knihovníkem přístupná. Dějiny dominikánů jsem použil ve své práci především pro zkompletování obrazů inkvizitorů ve druhé polovině 14. století.

Fragmenty z kláštera Heiligenkreuz, editováno A. Patschovským v díle Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert byly objeveny při disertační práci P. Floriana Watzla³³, který je našel jako obaly účetních knih z let 1647 a 1649 v klášteře Heiligenkreuz v Dolních Rakousích. Práce Watzla nebyla nikdy vytisknuta a ručně napsaný exemplář zůstal v klášteře Heiligenkreuz, což je důvod, proč práce byla dlouho neznámá. Význam těchto fragmentů nespočívá v rozsahu, nýbrž v obsahu, jelikož díky němu získáváme velké spektrum informací o lidech, kteří byli Havlem z Kosořic vyslýcháni. Dává nám možnost nahlédnout do života těchto lidí, zjistit jejich sociální postavení nebo národní příslušnost. Můžeme zde dále zkoumat rozsah hereze v Čechách 2. pol. 14. století.³⁴

³¹ Ivan HLAVÁČEK, *Inkvisice v Čechách ve 30. letech 14. století*, ČČH 55, 1957.

³² Vladimír J. KOUDELKA, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter I-III*, Archivum Fratrum Praedicatorum, 25 (1955), s. 75-99; 26 (1956), s. 127-160; 27 (1957), s. 39-119

³³ P. Florian WATZL, *Der Mönch Nikolaus von Heiligenkreuz und die Sekten seiner Zeit*. Wien, 1903.

³⁴ *Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert* (=Monumenta Germaniae historica: Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, Bd. 11), ed. Alexander Patschovsky, München, 1985., str. 10.

2. Vývoj inkvizice a osudy kacířských hnutí v latinské Evropě od počátku nového tisíciletí do poloviny 14. století

Přelom prvního a druhého tisíciletí je ve znamení velkých očekávání. Lidé na základě kázání různých proroků věřili, že přichází konec světa, ale když rok 1000 uplynul, aniž by se něco změnilo, každý se s tím vypořádal po svém. Na jedné straně tu byli ti, kteří se ještě více oddali církvi a děkovali jí, že přežili konec světa, někteří z nich jí dokonce darovali svůj majetek, na straně druhé zde byli lidé, kteří chtěli vědět, proč se nic nestalo a viděli důvod neúspěchu v rozmařilém a přepychovém životě církve. Bohatství církve se totiž nelíbilo obyčejným lidem, kteří čím dál tím více toužili po návratu k prvotní církvi, tzn. církvi chudé. Duchovní hodnostáři vystupující spíše jako světská šlechta než jako služebníci Boží se stávali terčem kritiky, proto se v této době objevují církvi neschválení kazatelé, kteří hlásají chudobu a vnitřní čistotu. Zdaleka ne všichni církevní představitelé souhlasili s tímto vývojem a tak můžeme v této době mluvit o reformách, které začalo benediktínské opatství ve francouzském Cluny.³⁵ Tyto reformy zasáhly nejen řeholníky, ale také světský klérus. Můžeme pozorovat vznik nových řeholních řádů, v této době vznikl například řád cisterciácký a kartuziánský. Cisterciáci povstali z clunyjských impulsů jako reformovaná větev benediktinského řádu.³⁶

Charakteristickým znakem těchto reforem bylo odsuzování prodeje odpustků a rozvolněných mravů mnohých představitelů církve, přísné dodržování celibátu, zřeknutí se světského majetku a kázání duševní čistoty jako to dříve dělali apoštolové. Jen ale málo církevních hodnostářů mělo chuť praktikovat chudobu a askezi, a proto boj proti herezi cestou vlastního příkladu byl zavržen.

Jestliže tyto podmínky pro zlepšení poměrů v církvi dělaly problémy představitelům oficiální církve, pak se objevili v jižní Francii kazatelé, kteří působili jako opravdoví apoštolové prvotní církve a kteří se hlásili k novému hnutí. Toto hnutí vzniklo během 11. století v Languedocu a hlásalo chudobu církve, zrušení soukromého vlastnictví a odmítalo církevní hierarchii. Tito lidé byli nazýváni kataři nebo albigenští, jelikož jejich nejslavnějším působištěm bylo město Albi, kde byli dokonce podporováni i feudální

³⁵ J. CHALUPA, *Inkvizice*, s. 22.

³⁶ August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*. Praha 1995, s. 142-145

vrchností. Katarská věrouka se odlišovala v odmítání božské podstaty Ježíše Krista a také v dualismu, který odděloval hmotný svět jako svět satana od světa duchovního tedy božího.³⁷ Kořeny katarského dualismu sahají až do antického myšlení i do náboženského učení Blízkého východu, které se smísilo s náboženskými představami prvotních křesťanských sekt.³⁸

Katarská elita, tzv. dokonalí (perfecti) se zdržovali tělesných požitků, v praxi to znamenalo odříkání požívání masa, vajec a mléka a odmítání svátosti manželské. Žili asketickým životem, horlivě kázali evangelia v lidovém jazyce, čímž se snažili dosáhnout největší svátosti čistých, kterým je „*consolamentum*“. Tato svátost představuje přenesení Ducha svatého „*dokonalými*“ na „*věřící*“. Jeho udělení musí předcházet zkušební doba a období pokání, zpravidla po dobu jednoho roku.³⁹

Zpočátku se k novému hnutí hlásila chudina, postupem času se začali přidávat i movitější měšťané a dokonce také část šlechty. Počet přívrženců a dokonalých z vyšších sociálních vrstev byl poměrně malý, ale dodával hnutí vážnost. Původně dokonce katarství lákalo více ženy než muže. Některé ženy opouštěly své muže, aby se staly dokonalými. To totiž nabízelo ženám určité výhody, které katolická církev nabídnout nemohla. Žena, která byla zároveň dokonalou, užívala takové vážnosti, které neužívaly ani ženy v postavení abatyše.⁴⁰

Do tohoto prostředí, které bylo odjakživa spjata s antickou tradicí a arabskými vlivy z pyrenejského poloostrova, poslal tehdejší papež Inocenc III. (1198-1216) dva španělské kněze Diega, biskupa z Osmy, a Dominga de Guzmána, aby se snažili hlásat slovo boží jako žebraví kazatelé. V té době ale stíhal římskou říši jeden neúspěch za druhým, a proto ani oni neměli valný úspěch.

Inocenc III. se nevzdával a r. 1207 posílá papežského legáta Petra z Castelnau na panství toulouského hraběte Raymonda VI., který přislíbil, že podnikne veškerá opatření proti katarům. Svého slibu ale hrabě nedostál a proto cisterciák Petr z Castelnau použije svojí mocnou zbraň, kterou je exkomunikace a interdikt. 14. ledna 1208 se střetnul toulouský hrabě s Petrem z Castelnau v opatství Saint Gilles, kde se

³⁷ J. CHALUPA, *Inkvizice*, s. 23-24.

³⁸ M. HROCH - A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 18.

³⁹ Friedrich HEER, *Evropské duchovní dějiny*, Praha 2000, s. 140-141.

⁴⁰ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 159-217.

nedohodli, druhého dne je cisterciák nalezen mrtvý. To je pro papeže poslední kapka a rozhodne se uspořádat křížovou výpravu proti albigenským, která se stane první křížovou výpravou v historii proti křesťanům.

Do čela vojska, které byla složeno z různých dobrodruhů a žoldáků, se postavil Simon de Montfort, hrabě z Leicesteru, který už měl zkušenosti z křížových výprav proti muslimům. Aby papež nalákal křížáky, vyhlásil odpustky pro všechny účastníky tažení, pozastavil nebo odpustil dluhy a každý křížák měl nárok na válečnou kořist.⁴¹

V jakékoliv literatuře, tehdejší i dnešní, se můžeme dočíst, že se jednalo o tak brutální výpravu, že otřásla i tehdejší Evropou. „*Vypálené města, znásilněné ženy, povražděné děti, rozčtvrcení muži, to byly obrazy, které bojovníci s křížem na prsou nabídli západoevropskému křesťanstvu...*“⁴² Křížové výpravy proti albigenským skončili r. 1229 a ukončili tzv. albigenské války, které započaly křížovou výpravou r. 1209.

Inocenc III., „náměstek Kristův na Zemi“ nebo „král králů“, jak se nechal titulovat, je považován za zakladatele inkvizice, což je velice nepřesné. Byl spíše prvním velkým iniciátorem vypořádání se s herezí a snažil se proto podniknout kroky, které by situaci zlepšily. Jeho předchůdci Alexandr III. a Lucius III. jisté kroky udělali, ale teprve o Inocenci III. můžeme mluvit jako o papeži, který dělal velká rozhodnutí. Řešení hledal dvěma způsoby, prvním byla podpora náboženské obnovy jako například kazatelská činnost sv. Dominika a Diega. Na straně druhé se snažil s herezí vypořádat pomocí politického nátlaku na jihofrancouzské feudály, jak už bylo řečeno výše v souvislosti s Petrem z Castelnau.⁴³ Tento papež 11. listopadu 1215 zahájil IV. lateránský koncil, který se měl věnovat zřízení nových městských řeholí a hlavně se vyrovnat se vzrůstajícím nebezpečím hereze, důsledkem bylo založení dominikánského a františkánského řádu, o kterých bude řeč později. Na koncilu byly schváleny jak reformní návrhy, které zasahovaly do úřednické sféry církve, tj. povinnost biskupů obsadit do tří měsíců uvolněné diecéze, pravidelně své diecéze navštěvovat, dohlížet

⁴¹ Amedeo MOLNÁR, *Valdenští*, Praha 1991, s. 58-62.

⁴² M. HROCH - A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 26-27.

⁴³ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, str. 144-145.

nad kázáním v národním jazyce, tak otázky církevní věrouky, tj. alespoň jednou do roka se účastnit o velikonocích zpovědi a přijímání.⁴⁴

Inocenc III. po sobě zanechal soubor precedenčního práva a legislativu pro zacházení s heretiky, to vše doplňovalo a vylepšovalo episkopální inkvizici založenou bulou *Ad abolendam* papeže Lucia III. Do pontifikátu Řehoře IX. mluvíme o episkopální neboli o biskupské inkvizici. Je to období, kdy vyšetřování hereze mají za úkol místní biskupové. Ukázalo se však, že biskupové nejsou účinnou zbraní v potírání hereze, jelikož je brzdily vazby na místní feudály, často i nízké teologické vzdělání a další jiné činnosti, které museli dennodenně vykonávat.

V roce 1231 proto svěřil Řehoř IX. univerzální moc dominikánskému převorovi v Řezně a stejné opatření učinil i o dva roky později v Languedoku, kdy stejnou pravomoc předal papežským legátům. Tím vlastně vznikla papežská neboli pontifikální inkvizice, která byla, je a bude neodmyslitelně spojená s dominikánským a františkánským (minoritským) řádem, tj. žebravými řády.⁴⁵

Inkviziční tribunály, jejichž základní kámen byl položen už při IV. lateránském koncilu, byly postaveny zcela mimo pravomoc místních feudálů a také církevních hodnostářů, což byla novinka, která dále zdokonalila inkviziční řízení. Dominikáni a minorité, kteří byli dosazováni do funkcí inkvizitorů, se této činnosti zhostili opravdu zodpovědně. Jejich disciplinovanost a zarputilost se stala ukázkou lidského stroje, jehož výsledkem byly např. podrobně sepsané příručky inkvizitora.⁴⁶ Dlouhodobá funkce jím umožňovala získat postupně zkušenosti a rozvinout metody, které by poučily i jejich nástupce. Předání pravomocí těmto řádům vytvořilo z inkvizitorů opravdové profesionály, kteří se soustředili jen na činnost inkviziční, čímž naprosto vymizela nedůslednost dřívější biskupské inkvizice. Příručky inkvizitora se skládaly především z protokolů, které se při každém vyšetřování sepisovaly.⁴⁷ Tyto protokoly byly používány nejen jako záznamy o podezřelých, ale také jako podklad pro budoucí vyšetřování, což znamenalo pro každého zde zapsaného případné nebezpečí. Každý, kdo se zapletl do inkvizičního řízení, měl povinnost s inkvizitory spolupracovat, kdo tak

⁴⁴ M. HROCH; A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 25.

⁴⁵ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, str. 146-148.

⁴⁶ M. HROCH; A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 32.

⁴⁷ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 149.

neučinil, byl exkomunikován.⁴⁸ Navíc se netrestalo jen „aktivní kacířství“. Příkladem je výrok francouzského inkvizitora Bernarda Gui: „*Úkolem inkvizice je vyhubit kacířství. Kacířství nemůže být zničeno, nebudou-li zničeni kacíři. Kacíři nemohou být zničeni, nebudou-li zničeni spolu s nimi ti, kdo je ukrývají, sympatizují s nimi a hají je.*“⁴⁹

Od IV. lateránského koncilu mohla církev zahájit soudní proces ze tří podnětů. První podnět byl tradiční dodržující římskoprávní zásadu, že soudní proces směl být zahájen na základě obžaloby, kdy skutečný žalobce musel obžalovanému prokázat vinu. Tomu se říká „*per accusationem*“. Druhý byl zaveden Inocencem III. a nabízel možnost zahájit soudní proces na základě udání, tj. „*per denuntiationem*“. Dříve se uplatňovalo na základě udání biskupem nařízené pokání, po skončení koncilu mohl být však zahájen oficiální soudní proces. Kvůli třetímu a nejnovějšímu podnětu tzv. „*per inquisitionem*“ mohl být soud zahájen na základě vyhledání viníka. Tím se dostávám k samotnému termínu inkvizice, který je odvozen od latinského slovesa „*inquirere*“, což znamená pátrat či vyhledávat.⁵⁰

V čele inkvizičního tribunálu byla dvojice inkvizitorů jmenovaná přímo papežem. Nejčastěji to byli řeholníci z mendikantských řádů nad 40 let, kteří dosáhli univerzitního titulu bakaláře či magistra, ve výjimečných případech dokonce doktorského titulu teologie. Svědčí to tedy o pečlivém výběru, který byl především spojen se složitostí činnosti inkvizitora.⁵¹ Tato dvojice měla k dispozici rozsáhlou pravomoc, díky které mohla zahájit řízení i se světskou vrchností. Někteří z těchto bohatších se proti rozsudku odvolali, a díky svým penězům či známostem dosáhli zvrácení rozsudku. Možné to bylo v případě, jednalo-li se o menší provinění. Mezi nejmírnější tresty patřila povinnost absolvovat náboženskou pouť do některého významného poutního místa, veřejně se kát ze svých hříchů, nést kříž během křesťanských slavností nebo zaplatit peněžitou pokutu. Těžší provinění se trestala vězením nebo konfiskací majetku. Nejvyšší trest není vykonáván církví, nýbrž světskou mocí, což pro hříšníka znamenalo trest smrti.⁵²

⁴⁸ J. CHALUPA, *Inkvizice*, s. 30-31.

⁴⁹ B. *Guidonis Practica Inquisitionis hereticae pravitatis*. Paříž 1886, s. 217.

⁵⁰ M. HROCH - A. SKÝBOVÁ, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*, s. 34-35.

⁵¹ Paweł KRAS, *Inkvizice byla jedním z nástrojů "boje o duši"*, in: *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 21/4, 2011, s. 27-39.

⁵² J. CHALUPA, *Inkvizice*, s. 33.

Souběžně s kázáním katarů se v jihovýchodní Francii v kupeckém městě Lyonu objevuje hnutí valdenské, jehož zakladatelem byl zdejší obchodník Petr Valdés, který se vzdal svého bohatství tím, že peníze vyházel z oken. Svou rodinu zaopatřil a odešel žít chudý apoštolský život, ke kterému patřilo kázání určitých pasáží v evangeliích. V roce 1176 za dvouměsíčního hladomoru pomáhal potřebným. Jeho kázání mělo u lidí úspěch, což je jeden z důvodů, proč začal mít problém s místní církevní autoritou. Dalším důvodem bylo, že podle kanonického práva měli právo kázat jen kněží. Proto se Valdés vydal na III. lateránský koncil za papežem Alexandrem II., který ho sice pochválil za ideál chudoby, ale dovolil mu kázat jen za souhlasu místního arcibiskupa Guitharda, což se rovnalo zamítnutí jeho žádosti.

Po smrti lyonského arcibiskupa byli valdenští s konečnou platností vypuzeni z města Lyonu a přesunuli se do jižní Francie. I přes zákaz Valdés hlásal dále evangelia a situace kolem něj a jeho hnutí se vyostřila na koncilu ve Veroně r. 1184, kde byli Luciem III. exkomunikováni, jelikož si neoprávněně přisvojili právo kázat.⁵³ Lyonští chudí se snažili prorazit ve významných francouzských městech, ale vždy se zde dostali do sporu s místní církevní správou. V Toulou biskup dokonce nařídil r. 1192 tažení proti „Wadoys“. Úspěchy sklízeli jen na severu Languedoku, Lotrinsko a na hranicích mezi Francií a císařstvím.⁵⁴

Po vyhnání valdenských z Lyonu se hereze šířila díky nadšenému kázání evangelií po území Francie, úspěchy sklízela také v Lotrinsku a na hraničním území mezi Francií a císařstvím. Na konci 12. století našla domov v Lombardii, kde vznikla větev valdenských zvaná Lombardští chudí, kteří byli známi pro své radikálnější názory týkající se hospodářských nároků katolické církve.

Pro další budoucnost valdenských byl rozhodující IV. lateránský koncil, protože na tomto koncilu se rozhodlo o trvalém vyobcování valdenských z katolické církve. Valdenští reagovali shromážděním v Bergamu r. 1218, kde měly být projednány další kroky obou skupin. Díky aktivitě lombardských chudých se na shromáždění rozhodlo o vzniku vlastní organizované církve, která bude mít svého představitele a vlastní kazatele. Byl zde také přijat názor, že je správné zůstat ve světské práci, aby se členové

⁵³ Amedeo MOLNÁR, *Valdenští*, s. 9-40.

⁵⁴ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 108

nové církve nevyčleňovali ze společnosti. Bergamské shromáždění přineslo „chudým“ pevně dané pravidla, které se týkaly nejen organizace, ale i věrouky.⁵⁵

Ve 13. a 14. století získali valdenští pevnou půdu pod nohama, k čemuž jim pomohl boj mezi císařem a papežem. Říše se zmítala ve vnitřní krizi, kdy ani klérus neplnil své povinnosti, jak měl. Méně šťastným obdobím je nástup inkvizitora Konráda z Marburku, pověřence Inocence III., jenž byl znám svými extrémními metodami. Ve 14. století měli ale valdenští tak silnou pozici, že získali podporu poměrně bohatých lidí a to např. ve městech Štrasburk nebo Augšpurk. Poté využívají německé kolonizace v českých zemích a díky svědectví pasovského anonyma se dozvídáme o šíření valdenství v rakouských zemích.⁵⁶

⁵⁵ A. MOLNÁR, *Valdenští*, s. 71-85.

⁵⁶ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 219-220

3. Situace ve středoevropském regionu od 2. pol. 13. století do prvního velkého inkvizičního procesu v Čechách

Události na počátku 14. století odehrávající se na našem území, ale také na území našich sousedů, jsou vzájemně v úzkém kontaktu. Je tedy na místě pojednat o těchto událostech, které určují také naše dějiny a které mají počátek už ve 13. století. První zmínky o inkvizici v Čechách totiž pochází už z 2. pol. 13. století, protože v rakouských zemích zapustilo kořeny valdenské hnutí.

Papež Alexandr IV. ustanovil 17. dubna r. 1257 na žádost krále Přemysla Otakara II. inkviziční tribunál pro Čechy a polské kraje, který byl svěřen minoritům. Byl jím Bartoloměj, brněnský lektor z olomoucké diecéze, a Lambert řečený Němec z pražské diecéze.⁵⁷ Aktivita valdenských se projevovala na hranicích s Dolními Rakousy, ale je dosti pravděpodobné, že zasáhla také Moravu, i když olomoucký biskup Bruno ze Schauenburgu tuto možnost vylučuje.⁵⁸ V této době se rozjíždí valdenská lavina, kterou ženou valdenští mistři z Lombardie přes diecézi pasovskou až k nám. O výsledcích první inkvizice nejsme nikde zpraveni, ale víme s jistotou, že za episkopátu Jana III. z Dražic měli plebáni povinnost vést seznamy se jmény kacířů či lidí podezřelých z kacířství. Vydal totiž synodální statuta pražské diecéze, která nařizují každému, kdo ví o kacířství, aby ho nahlásil jemu samotnému nebo inkvizitorovi.⁵⁹

Více informací se nám dochovalo o rozšíření sektářství v Rakousích na počátku 14. století. Jsou jasným důkazem toho, že sektářství v Dolních Rakousích zůstalo živé. Podařilo se mu to díky utajení a řádné návštěvě katolických bohoslužeb. Už r. 1311 je zřízena inkvizice v Štýrském Hradci, kde byla podporována salcburským a pasovským biskupem.⁶⁰ V tomto roce bylo zjištěno inkvizicí 36 obcí v kraji mezi Traiskirchenem a Sankt Pölten, které byly zasaženy sektářstvím. V důsledku toho se kolem r. 1315 rozhořely hranice s kacíři ve městech Křemži, kde bylo upáleno 16, v Sankt Pöltenu 11

⁵⁷ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. II, ed. Josef Emler, Praha 1882 (dále RBM II.), s. 58-60, č. 151.

⁵⁸ *Codex diplomaticus Moraviae*, sv. VI., ed. Peter Ritter von Chlumecký, Brno 1854 (dále CDM VI.), s. 369.

⁵⁹ Běda DUDÍK, *Iter Romanum: Im Auftrage des Hohen maerischen Landesausschusses in den Jahren 1852 und 1853*. I, s. 212-214.

⁶⁰ A. MOLNÁR, *Valdenští*, s. 118-132.

a ve Vídni 102 lidí.⁶¹ Nejsme ale s to říct, jestli se v Kremži jednalo o valdenské hnutí. R. Holinka podotýká, že by se mohlo jednat o tzv. luciferiány, kteří by mohli být novější frakcí katarského učení.⁶² Katarské učení ve 14. století ještě zcela nevymizelo, máme zprávy o tzv. runkariích a jiných katarských sektách, které se vyskytují na území Německa. Tyto procesy mají úzkou spojitost s upalováním v Praze téhož roku, kterému se budeme věnovat později.

Ve Vídni nebo v blízkém Himbergu byl upálen také jistý Neumeister, který o sobě tvrdil, že byl valdenským biskupem přes padesát let. Segl ho přirovnává k biskupovi z Ansbachu, o kterém se zmiňuje pasovský anonym.⁶³

V r. 1315, stejně jako ve Štýrsku a Dolních Rakousích, probíhá inkviziční řízení ve slezské Svídnicí. Z analů dolnoslezského cisterciáckého kláštera v Lubuši se dozvídáme, že r. 1315 na den sv. Jakuba je upáleno ve Vratislavi a dalších městech mnoho kacířů, údajně více než 50 mužů, žen i dětí.⁶⁴ Inkviziční proces se konal na podnět vratislavského biskupa Jindřicha I. z Vrba a skončil 12. srpna 1315.⁶⁵ O druhu svídnické hereze se dozvídáme z nově objevených pramenů pražského Národního muzea, přesněji se jedná o 3 zlomky, které obsahují protokoly z výslechů. V Dolním Slezsku se jedná převážně o valdenství, ve výpovědích se objevují charakteristické prvky valdenské hereze, tzn. odmítnutí přísahy, zpověď vlastním kazatelům, práce i o svátcích, oddělování o katolické většiny a snaha o smytí křtu.⁶⁶ Stejně jako v případě Čech, tak i do Slezska míří dvakrát až třikrát ročně valdenští kazatelé, kteří zdejší obyvatele vyzpovídají, uloží pokání, kážou a nechají se u nich ubytovat a stravovat. Sami sebe nazývají „Izraelité“. Paralelně s valdenskými žilo také jiné heretické hnutí, jak se dozvídáme z doznání Engilmara, který mluví o skupině, která je horší než oni (valdenští), kterou oni sami pronásledují a která nejí maso.⁶⁷ Touto skupinou by mohli

⁶¹ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 50 Existuje ještě jeden údaj o počtu zasažených obcí. Zmiňuje se o něm M. LAMBERT, *Středověká hereze*, který tento údaj převzal z knihy *Ketzer in Österreich* od P. SEGLA. MOLNÁR píše o 2 upálených ve Vídni.

⁶² R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 56-57.

⁶³ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 220.

⁶⁴ *Monumenta Poloniae Historica: Pomniki dziejowe polski III.*, ed. August Bielowski Lwów 1878, s. 708.

⁶⁵ Alexander PATSCHOVSKY, *Waldenserverfolgung in Schweidnitz 1315*, in: *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 36, Köln 1980, s. 138-140.

⁶⁶ *Die Quellen*, s. 26.

⁶⁷ A. PATSCHOVSKY, *Waldenserverfolgung in Schweidnitz 1315*, s. 137-175.

být kataři, ale jelikož o nich nemáme žádné důkazy ve stejné době ani v Čechách ani v Rakousích, je velmi nepravděpodobné, že by se o ně jednalo.⁶⁸ Vypadá to spíše na velmi asketickou skupinu.

Při procesech valdenští nestáli jen v pozici obviněných, ale objevili se i jako svědci, kteří vypovídali proti jiným. V některých pasážích protokolu se zde mluví o luciferianismu. Podle teorie Patschovského se jedná jen o lži, které měli vyslýchanému zachránit kůži, protože mu hrozilo případně i mučení.⁶⁹

⁶⁸ *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen*. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (=Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Bd. 3), ed. Alexander Patschovsky. Berlin 1975, s. 77.

⁶⁹ A. PATSCHOVSKY, *Waldenserverfolgung*, s. 137-176.

4. Období Jana Lucemburského v Čechách (1310-1346)

Počátek vlády Jana Lucemburského na českém trůně sahá do r. 1311, kdy byl 7. února korunován v románské Svatovítské bazilice na Pražském hradě. Korunovačního aktu se zhostil mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu, který se stal hlavní osobou a vykonavatelem lucemburské vlády.

Vnitropolitická krize

První roky vlády Jana Lucemburského jsou ve znamení sporů s českou šlechtou, která se bránila snahám krále o absolutistickou vládu. Podmínkou jeho zvolení byly tzv. inaugurační diplomy z prosince 1310 a 18. června 1311, které zaručovaly české šlechtě, ale i duchovenstvu rozsáhlé ústupky (výběr daní, zhotovení vojska jen v případě obrany země, zachování majetku, práv a svobod duchovenstva, zákaz udělení práva a výsady v rozporu s právy duchovenstva). Tyto ústupky by fakticky znamenaly odštěpení duchovenstva a šlechty, tj. vznik na panovníkovi nezávislé společenské třídy. Navíc zde existoval požadavek, aby král propustil „cizí rádce“ v čele s Petrem z Aspeltu. Boje české šlechty (Jindřich z Lipé, Vilém Zajíc z Valdeka) s králem Janem skončily až po zásahu římského krále Ludvíka Bavora, se kterým se obě strany sešly v Domažlicích. Jan Lucemburský přistoupil na požadavky šlechty a musel jí respektovat na politickém poli. První desetiletí vlády Jana Lucemburského byla vnitropoliticky doba zmatků a hledání stabilnějšího a vyváženějšího vztahu panovníka a mocné české šlechty.

Na konci druhé dekády 14. století se objevily rozpory v královské rodině. Důvodem byly nejen rozdílné povahové rysy obou manželů, ale hlavně odlišné politické představy. Eliška Přemyslovna chtěla být symbolem kontinuity a tradice a zastávala tedy podobné postoje jako šlechta. Po neúspěšném odboji, na kterém se podílela královna, Vilém Zajíc z Valdeka a Staré Město pražské, byla královna zbavena veškeré moci a odvezena na Mělník. Prvorozený Václav byl uvězněn na hradě Křivoklátě. V obavách o svůj život utekla r. 1322 do Bavorska na dvůr budoucího zetě Jindřicha Dolnobavorského, kde strávila tři roky života. Poté se vrátila zpět do Čech, kde 28. září 1330 umírá v domě nevlastního bratra Jana Volka, tamního probošta.⁷⁰

⁷⁰ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999, s. 33-40.

Jan se po smrti svého otce římského krále Jindřicha VII. vzdal snah na říšskou korunu. Při volbě nového římského krále stál na straně Ludvíka Bavora, který mu na oplátku přislíbil zástavu Chebska a řadu důležitých hradů v Horní Falci. Po konfliktech ve 20. letech 14. století zanevřel král Jan na české politické dění, orientoval se na zahraniční politiku a do Čech se střídavě vrací. V jeho nepřítomnosti byli správou pověřeni zemští hejtmáni.

Biskup Jan IV. z Dražic a jeho spor s žebravými řády

K významné události došlo ve francouzském Vienne, kde se konal koncil, na němž papež Kliment V. obnovil r. 1311 bullu Bonifáce VIII. *Super cathedram*, která určila, že žebravé řády mohly vykonávat duchovní správu jen se souhlasem biskupa a každou čtvrtinu z příjmu z pohřbu musseli odevzdat místnímu faráři. Toto rozhodnutí se týká i inkvizitorů, kteří nesmějí postupovat bez místního biskupa. Omezení tohoto typu sice zpomalila finanční a mocenský růst žebravých řádů, které se stávaly velkými konkurenty farního kléru, ale také spustila spory, které se táhly dlouhé roky a to nejen v západní Evropě.

K prvnímu vážnějšímu sporu došlo za episkopátu Jana IV. z Dražic kvůli litoměřické kapitule. Jan IV. z Dražic odjel na Viennský koncil, kde zastupoval mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu. V této době se uvolňuje místo v litoměřickém probošství, o které se ucházel Jindřich ze Šumberka. Ačkoliv byl řádně zvolen kanovníky kapituly, byl nakonec Janem IV. z Dražic vypuzen a na jeho místo byl dosazen Vojtěch z Dubé. O důvodu tohoto jednání mnoho nevíme. Nejčastěji se uvádí, že se jednalo o národnostní problém, protože Jindřich byl Němec. Pocházel z Durynska a patřil mezi vlivné lidi své doby. R. 1301 se Václav II. přimluvil u papeže Bonifáce VIII. a od něho dostal dispensaci, díky které nabyl církevního benefícia. Jindřich byl zároveň také vyšehradským kanovníkem a kancléřem královny. Tento ambiciózní člověk se nedokázal smířit s takovým jednáním a pražského biskupa udal u kurie. Ten byl dokonce mohučským metropolitou Petrem z Aspeltu exkomunikován. Později však byla exkomunikace zrušena a po krátké době znovu obnovena, ale této exkomunikace už Jan nedbal a opíral se o podporu krále Jana.

Jindřich udal pražského biskupa podruhé, tentokrát důvodem byla biskupova podpora kacířů, neuposlechnutí apoštolské stolice, simonie a příjem peněz za udělování církevních funkcí. Ačkoliv se král Jan přimluvil u kurie, aby neposlouchali pomluvy šířící se o pražském biskupovi, byl Jan IV. z Dražic 1. 4. 1318 sesazen ze svého úřadu a do tří měsíců se měl společně s Vojtěchem z Dubé dostavit do Avignonu. Těžištěm celého sporu byl proces s doktorem Richardinem z Pávie, ve které hraje hlavní roli první inkvizitor minorita Valtr.⁷¹

Lucemburské dvojvládí (1334-1346)

Toto období začalo v polovině ledna 1334, kdy se kralevic Karel stal moravským markrabětem a tím zastupoval svého otce krále Jana. Významnou událostí pro Karla bylo jednání v uherském Vyšehradě r. 1335, kde se Jan Lucemburský vzdal polské koruny. Už zde začalo soupeření otce a syna, protože král Jan si velmi dobře uvědomoval práci, kterou Karel za tu dobu vykonal. Navíc oba byli rozdílné povahy, král Jan bohatl z klášterních a městských financí, které se naopak Karel snažil stabilizovat. Jan byl diplomat, který uměl přitvrdit, Karel byl zastánce chytré diplomacie.

Obratem v domácí politice Karla byl 11. června 1341, kdy bylo zahájeno slavnostní zasedání zemského sněmu, kde poprvé král Jan oznámil, že Karel bude nástupcem na českém trůně. Zástupci českého království s tím souhlasili. Karel chtěl korunovaci stihnout ještě za života svého otce, ale musel si na ní počkat ještě dalších 5 let. Jan totiž odcestoval v létě 1342 do Avignonu, kam za ním Karel dorazil až v únoru 1344. Zde se totiž projednávaly dva závažné body: vytvoření české církevní provincie a Karlova kandidatura na římský královský trůn.

Lucemburské dvojvládí končí v létě 1346, kdy Jan Lucemburský umírá v bitvě u Kresčaku.⁷²

⁷¹ Václav CHALOUPECKÝ, *Poslední biskup Pražský*: studie kulturně historická, Praha 1908, s. 40-60

⁷² J. ČECHURA, *České země 1310-1378*, s. 49-64.

4.1 Valtr, O. F. M. a titulární biskup surijský

O prvním inkvizitorovi Valtrovi, který byl pověřen samotným pražským biskupem Janem IV. z Dražic, sice informace máme, ale i přes jeho vysokou církevní hodnost jich je poskromnu. Prvním zdrojem byl proces konající se v letech 1315-1316 s Richardinem, doktorem z Pávie.⁷³ Další informace nám dávají 2 diplomy, jež nám Valtra zobrazují jako světicího biskupa árijského působícího na dvoře řezenského biskupa Mikuláše z Ybbs. Starší diplom je zhotovený 25. 2. 1319 a jedná se v něm o svěcení oltáře a hřbitovu klarisek v Chebu, stejně tak jako tří oltářů tamních minoritů.⁷⁴ Mladší diplom je ze 4. srpna 1325 a týká se svěcení dolnobavorského klášteřa Frauenzell u Brennbergu, nedaleko Řezna.⁷⁵ Pozdější diplom je obzvlášť zajímavý, protože je na něm zachovalá skoro nepoškozená pečeť světicího biskupa. Je zde však bohužel zničené jméno tak, že se nedá zřetelně zjistit, jestli je původní způsob psaní Gwaltherus, Gewalterius a nebo nejčastěji používaná forma Waltherus. Nevíme tedy, jestli byl italského, nebo německého původu.⁷⁶

Jak již bylo zmíněno, byl Valtr pověřen přezkoumáním Richardinovi knihy, jež nesla název *Declaracio salutarium mandatorum*. Podle názoru tehdejších teologů obsahovala herezi, a proto se rozhodl Jan IV. z Dražic již dříve předat knihu k posouzení právníkovi magistru Oldřichovi z Paběnic, scholastikovi při katedrální kapitule.⁷⁷ Oldřich nebyl zrovna nevýznamný člověk, na konci 13. století studoval v Paříži, r. 1302 je zmiňován jako *doctor decretorum* a zároveň jako kanovník pražský, který je vyslán králem Václavem k papežskému dvoru v důležité záležitosti týkající se Uherského království. V roce 1306 byl kanovníkem pražským, olomouckým a vyšehradským. Po vymření Přemyslovců začala Oldřichova kariéra stoupat. V letech 1307-1325 byl scholastikem katedrální kapituly, v letech 1310-1313 biskupským oficiálem, r. 1313 biskupským protonotářem a za nepřítomnosti Jana IV. z Dražic se stal dokonce administrátorem pražského biskupství. R. 1330 byl zvolen opatem v sedleckém klášteři a jeho kariéra

⁷³ *Die Anfänge*, s. 183, č. 104, s. 15-18.

⁷⁴ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. III. Ed. Josef Emler, Praha 1890 (dále RBM III.): s. 161, č. 400

⁷⁵ *Regesta sive Rerum Boicarum Autographa* VI., ed. C. H. De Lang, 1837, s. 169.

⁷⁶ *Die Anfänge*, s. 17

⁷⁷ Tamtéž, s. 30.

skončila o tři roky později, kdy ho postihla mrtvice, jež měla za následek jeho ochrnutí. Zemřel r. 1334 a zanechal po sobě klášter s velkými dluhy.⁷⁸ Společně s ním byl pověřen úkolem také Rapota, arcijáhen kouřimský. Knihy se však asi 10 měsíců nedotkli, protože zjistili, že jejich teologické a filosofické znalosti by nestačily k tomu, aby padl případný rozsudek, navíc chyběli vzdělaní a zároveň nestranní lidé. Rozhodli se proto počkat, dokud se neobjeví neutrální osoba, která by dosahovala znalostí, které oni sami neovládali.⁷⁹

Roku 1315 se objevil na královském dvoře Valtr, který v té době vyhledal českého krále Jana v Poděbradech, aby mu doručil 5 zpráv o divu na hrobě jeho matky Markéty v Janově.⁸⁰ Markéta, která zemřela roku 14. 12. 1311, našla poslední místo odpočinku v janovském konventu minoritů San Francesco di Castelletto.⁸¹ Jelikož se jedná o událost, která zasahuje za hranice českého území, bylo by vhodné tyto zázraky ve zkratce převyprávět.

Prvním zázrakem mělo být vyléčení starého minority Rolanda z Cremony, jenž trpěl bolestmi v levém boku a nemohl se zúčastnit pohřbu Markéty. Proto si usmyslil dostavit se do sedmi dnů od pohřbu k náhrobku římské královny a pomodlit se zde v kleče k pěti ranám Ježíše Krista a k blahoslavené Panně Marii. Když se mu ulevilo, vykonal vše zmíněné a měl být „působením božské milostivosti“ zázračně vyléčen.

Druhým zázrakem mělo být vyléčení Johany z Ventimiglie, která trpěla revmatismem v levém rameni. Když se dozvěděla při bohoslužbě janovského arcibiskupa Porcheta o prvním zázraku, umínila si navštěvovat každý den hrob Markéty v případě, že bude také vyléčena. Údajně do tří až čtyř dnů měla být bolesti zbavena.

Třetím zázrakem bylo vyléčení slepé ženy Adléty, která neviděla víc jak 10 měsíců. Když se dozvěděla o druhém zázraku, zaslíbila se „svaté císařovně“ a po vykonání tohoto slibu měla druhý den opět vidět.

⁷⁸ Ferdinand TADRA, *Kulturní styky s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897, s. 244.

⁷⁹ *Die Anfänge*, s. 30-31.

⁸⁰ *Fontes rerum Bohemicarum*, sv. IV. ed. Josef EMLER, Praha 1884 (dále FRB IV.), s. 219.0

⁸¹ Friedrich SCHNEIDER, *Kaiser Heinrich VII.: Dantes Kaiser*. Stuttgart 1940, s. 115.

Čtvrtým zázrakem bylo vyléčení bratra Ranaldina, který sloužil mši u oltáře svatého Eligia za duši Markéty. Ve stejný den dostal bolesti břicha, kvůli kterým nemohl přijímat potravu. Díky přímlově k Markétě v ten moment bolest pominula.

Pátým zázrakem bylo vyléčení urozené paní Florisiny, která se rozhodla vykonat cestu na hrad Nazanum, aby zde sepsala závěť. Když se dozvěděla o zázracích Markéty, vyslala svou sousedku Aldinu, která měla obětovat voskovou šňůru a prosit o zdraví Florisiny. Po pár hodinách byla také vyléčena.⁸²

Po jednání mezi králem Janem a biskupy pražským, olomouckým, krakovským a dalšími moudrými byl Valtr pověřen novým prozkoumáním Richardinovi knihy.

Valtr, který studoval v Paříži a v Oxfordu rozeznal šestnáct omylů a šest dalších, které odporují katolickému učení. Všechny vlastnoručně vypsál z knihy a přiložil k výroku jako důkaz. Jeho rozhodnutí nebylo už rozporuplné, kniha byla odsouzená jako averroistická, tedy jako heretická a v pražském konventu u sv. Klimenta spálená, rovněž všechna učení spojená s tímto dílem propadly zatracení a jejich rozšiřování bylo zapovězené pod trestem exkomunikace.⁸³

Pravděpodobné datum vynesení Valtrova rozsudku je konec r. 1315 nebo počátek r. 1316. K tomuto závěru došel A. Patschovsky, který událost ohraničuje příchodem Valtra, tj. v září 1315 a smrtí Rapoty 8. října 1317, který se objevuje v diplomech v době odsouzení stále jako živý.⁸⁴ Navíc přihlédl k tomu, že Richardinovi bylo určeno místo nejen biskupem, ale i králem, který se tu zdržoval před 17. srpnem 1316 a poté odjel na více než na rok za hranice země.⁸⁵

Po rozsudku byl Richardin z pražské diecéze vyhoštěn, dokud mu nebylo určeno místo pobytu králem a biskupem. Vše nasvědčuje, že místem pobytu byla Olomouc, protože právě v Olomouci žádal Kolda o Richardinovu pozůstalost.

Před procesem s Richardinem byl veden proces se 14 kacíři, kteří byli odsouzeni a upáleni. Pravděpodobně se jednalo o heretiky, kteří utekli před inkvizicí v Křemži.⁸⁶

⁸² FRB IV. s. 219-223.

⁸³ *Die Anfänge*, s. 185, č. 104. a s. 30-39.

⁸⁴ RBM III. s. 159, č. 395.

⁸⁵ FRB IV. s. 231.

⁸⁶ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 49 a 60

Richardin byl usvědčen z hereze, a dříve než byl předán světské moci, zasáhl biskup Jan.⁸⁷ Poté k sobě svolal žalobce, obžalovaného a některé další písma učené, aby dal Richardinovi příležitost se plně očistit z výtek, které proti němu směřovaly. Doktor z Pávie se sám nabídl, že opraví veškeré omyly, které se zde najdou, což nejspíš také udělal, protože byl plně rehabilitován a propuštěn na svobodu s ochranným glejtem.⁸⁸

Zajímavým na tomto případě je průběh řízení, který byl velmi často zdržován, viz přezkoumání knihy Oldřichem z Paběnic a Rapotou. Rozsudek nad Richardinem nepadl, dokud byl pražský biskup Jan IV. z Dražic na území Čech. Po jeho odchodu do Avignonu se řízení urychlilo a nakonec došlo i k rozsudku.

Pražský biskup nejspíš Richardinovi stranil. Důvod k tomu není stále jasný, ale nevylučuje se možnost, že doktor, který řadu let působil v Praze při katedrální škole, která měla značný význam v době před založením univerzity, byl jednoduše díky svým znalostem chráněncem biskupa. Rozumí se, že muž takových znalostí, byl vzácností v českých poměrech a i v užším kruhu biskupa, a proto nebyl vydán napospas svým protivníkům. To, že své nepřátele intelektuálně převyšoval, vypovídá už Valtrův rozsudek, který jeho dílo odsoudil jako averroistické, tedy učení, které bylo odsouzeno Stephanem Tempierem v roce 1270 v Paříži a později také v Londýně a Oxfordu.⁸⁹

Další informace o biskupovi z antické Sury nemáme, víme však, že v řezenské diecézi pobýval až do r. 1325.⁹⁰

⁸⁷ *Die Anfänge*, s. 37.

⁸⁸ Tamtéž s. 80, č. 1.

⁸⁹ Tamtéž, s. 39.

⁹⁰ *Regesta sive Rerum Boicarum Autographa VI.*, s. 169.; *Die Anfänge*, s. 17-18

4.2 Mistr Tomáš Blažejův z Prahy

Nejdříve byl děkanem kapituly ve Staré Boleslavi od 6. ledna 1312 do 24. května 1319, poté se stal díky papežské provizi arcijáhnem pražské katedrály a tento úřad zastával až do doby těsně před svou smrtí 28. července 1345.⁹¹ Během jeho dlouhého života byl zasypán funkcemi, čestnými úřady a tituly. Už v prvním dochovaném důkazu je doložen jako oficiál biskupa, od roku 1326 jako dočasný administrátor pražského biskupství, r. 1331 jako *capellanus domini pape* a r. 1333 jako protonotař biskupa.⁹²

Své první inkviziční zkušenosti získal v procesu s Richardinem, kde ho můžeme doložit jako spoluvydavatele rozsudku.⁹³ Zajímavé je bohužel nedatované psaní Tomáše, ve kterém vyzívá dotyčné, kteří pomohli Fritzovi ze Žatce ven z vězení, aby činili zadostiučinění a ihned ho dovedli zpět. Poprvé se zde objevuje jako inkvizitor jmenovaný biskupem, který se vrátil z Avignonu v r. 1329.⁹⁴ Patschovsky se snažil podle dostupných listin zpřesnit dataci toho listu a podle jeho názoru list vznikl v letech 1329-1342.⁹⁵ Tuto událost dává do spojení s inkvizičními procesy v Žatci, které probíhaly v letech 1328-29. V Žatci došlo k povstání, které potlačil nejspíš nejvyšší purkrabí pražský Hynek mladší Berka z Dubé. Jedenáct lidí bylo popraveno. Tuto událost nechal navrátivší Jan IV. z Dražic prošetřit, s jakým výsledkem nevíme.⁹⁶

V letech 1329-1335 uložil v jižních Čechách v Písku společně s dominikánem Rudolfem zostřenou exkomunikaci nad viceplebánem Fridolínem a jeho plebánech.⁹⁷

⁹¹ RBM III., s. 23, č. 56 a s. 202, č. 490, *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia 1: Acta Clementis VI. 1342-1352*. ed. Ladislav Klicman, 1903 (dále MVB I.), s. 302, č. 507.

⁹² RBM III., s. 23, č. 56; s. 475, č. 1225; s. 782, č. 2008.; *Die Anfänge*, s. 18-19.

⁹³ *Die Anfänge*, s. 185 č. 104.

⁹⁴ Tamtéž s. 145, č. 42.

⁹⁵ 1329 je počátek Tomášovi inkvizitorské činnosti a 20. prosince r. 1342 je datum, do kterého je výzva platná. viz *Die Anfänge*, s. 145, č. 104 a tamtéž, s. 20

⁹⁶ Ivan HLAVÁČEK, *Inkvisice v Čechách ve 30. letech 14. století*, ČČH 55, 1957, s. 527.

⁹⁷ *Die Anfänge*, s. 114, č. 19.

4.3 Kolda z Koldic, O. P.

Jedním z nejvýznamnějších inkvizitorů byl dominikán Kolda z Koldic, jenž byl autorem poloviny pražských písemností v příručce inkvizitora, a díky jeho aktivitě máme dostatek informací o jeho činnosti. Pocházel z české větve počestlé šlechtické rodiny z Míšně, narodil se mezi léty 1265-1275 a ještě jako mladý chlapec vstoupil do dominikánského řádu, kde později zastával důležité úřady. Pravděpodobně už před r. 1305 byl lektorem v pražském dominikánském konventu u sv. Klimenta, a r. 1319 vykonával kromě funkce inkvizitora také úřad provinciála.⁹⁸

Kolda údajně oplýval velkou autoritou, učeností a mravností, a proto se král Jan přimluvil u papeže Klimenta V., aby se stal penitenciářem.⁹⁹ To se však nikdy nestalo, jelikož papež 20. dubna 1314 zemřel.¹⁰⁰

Když mu ale nový papež svěřil společně s františkánem Hartmannem z Plzně 1. 5. 1318 úřad inkvizitora pro pražskou a olomouckou diecézi, tzn. pro Čechy a Moravu, zastihla ho volba už jako muže uznávaného s vysokým duchovním a morálním kreditem.¹⁰¹ Dlouho tento úřad ovšem nezastával, protože 1. června 1327 zemřel.¹⁰²

O rozsahu Koldovy inkvizitorské činnosti vypovídá skutečnost, že mu vypomáhal v činnosti dominikán Mikuláš Otakarův, nejspíš ale jen na určitém teritoriu. Podle pramenů byl Mikuláš ve své činnosti tak horlivý, že ho šlechta udala u představených řádu. Dokonce je exkomunikován a odchází k benediktinům do Sázavského kláštera.¹⁰³

V průběhu let 1320/21 píše Kolda v podrobné zprávě o bránění výkonu funkce inkvizitora ze stran měst. Tato informace se nachází v Koldově manifestu, který obsahuje uvalení interdiktu a jmenovitě zostřené exkomunikace rychtáře Franclina Jacobiho, rady města a pražského kanovníka Michaela Folclina.¹⁰⁴ Při výkonu funkce nedocházelo jen ke slovním útokům, nýbrž Kolda shledal svou situaci ve městě jako nebezpečnou a protože si nebyl jistý svým životem, rozhodl se opustit město. Vystoupil

⁹⁸ Augustin SCHERZER. *Der Prager Lektor fr. Kolda und seine mystischen Traktate*, Archivum Fratrum Praedicatorum 18, s. 337-396.

⁹⁹ *Über Formelbücher*, ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV. Jahrhundert, I., ed. František Palacký Praha 1842, s. 339, č. 139.

¹⁰⁰ *Die Anfänge*, s. 22

¹⁰¹ RBM III. s. 179. č. 438; *Die Anfänge*, s. 23

¹⁰² RBM III s. 520, č. 1334.

¹⁰³ Tamtéž, s. 520, č. 1334 a s. 492, č. 1265

¹⁰⁴ *Die Anfänge*, s. 115, č. 20.

proti němu totiž právník Michael Folclinův, jež byl kanonikátem opatřen 25. 1. 1319 a který vystupoval pod ochranou rychtáře, lidu a konšelů.¹⁰⁵ Michael Folclinův nebyl první, kdo na Koldu útočil, již v dřívější době docházelo k útokům, protože existuje zmínka o jistém T. de M., který vyhledal inkvizitora v minoritském konventu a zahrnul ho nadávkami.¹⁰⁶

Kolda požádal o ochranu Jindřicha z Lipé, rychtáře společně s lidem exkomunikoval a nad Prahou a přilehlými částmi vyhlásil interdikt.¹⁰⁷ Když mu město garantovalo bezpečnost, rozhodl se vrátit a očekával obrat v řadách reprezentantů města. Ten se ovšem nedostavil a situace se znovu vyostřila. Kolda při svém návratu s velkou nelibostí pozoroval, že byl interdikt porušen, což ho donutilo k opětovnému vyhlášení interdiktu. Poprosil krále Jana o podporu, který ale v té době pobýval mimo území Čech. Proto se Kolda rozhodl znovu obnovit inkviziční procesy. Ještě než poprvé opustil město, projednával případ kacíře Rudolfa. Situace se však zcela změnila, jelikož Rudolf během Koldovi nepřítomnosti zemřel. Jeho dědicové a přátelé byli vyzváni hájit mrtvého Rudolfa. Zde se můžeme domnívat, že nešlo jen o Koldovu zarputilost, aby kacíře za každou cenu dostal na „hranici“, nýbrž že mu šlo též o jeho majetek, protože v případě, že by byl odsouzen, ztratili by dědicové na jeho majetek nárok. U Rudolfa se pravděpodobně nejednalo o obyčejného měšťana, neboť se věci ujal jistý Johlín, který vnikl s ozbrojenci do domu inkvizitora, nadával a vyhrožoval inkvizitorovi dokonce smrtí. Kolda se i tentokrát marně dožaduje ochrany a musí znovu přerušit inkviziční řízení. Rychtář upozorňuje Koldu, že i přes Koldův záměr vyhlásit další exkomunikaci, město stojí na straně Michaela.¹⁰⁸

Situace pokračuje tak, že je Folclinův předvolán Koldou před inkviziční tribunál kvůli své agitaci. Tribunálu se však nezúčastnil a odebral se za hranice Čech, aby tam pokračoval v boji proti Koldovi. Výsledkem byla Folclinova exkomunikace, která mu po delší době začala překážet a tak požádal preláty pražského biskupství o absoluci, jež mu byla přisouzena pod podmínkou, kterou by určil Kolda. Představy o obsahu podmínky se u obou mužů lišily a Folclinův s podporou města, těsně před obdržením

¹⁰⁵ RBM III. s. 202, č. 488.

¹⁰⁶ *Die Anfänge*, s. 47

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 133, č. 24; s. 115, č. 20.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 115, č. 20; s. 48-49

pokání, začal znovu s výtkami proti Koldovi. Když Kolda odmítl požadavek Folclina, tj. odvolací řízení, opustil místo soudu, čímž na sebe znovu strhl exkomunikaci, která byla vyhlášena v pražských kostelech.¹⁰⁹

Pořádek do případu měl vnést král Jan, který se 9. února 1321 vrátil zpět do Čech z Lucemburska. Po patnácti dnech uspořádal pověstný turnaj na Staroměstském náměstí, kde spadl z koně a přivodil si zranění. Kolda mu přednesl svou žalobu a bylo mu slíbeno prošetření. Prošetření však král přenechal komisi, která ho zastupovala, neboť král se z Čech tajně vypravil do svého hrabství.¹¹⁰ Jednání ztroskotala na neústupném postoji rychtáře města, konšelů a Michaela Folclina, kteří nebyli ochotni žádat zadostiučinění.¹¹¹

O dalším průběhu se nic neví, ale skutečnost, že rychtář města Francinus Jakubův držel úřad pražského rychtáře až do 15. května 1323 a že se Michael Folclinův vyskytoval v pražských listinách ještě ve 20. a 30. letech 14. století, neboť na konci episkopátu Jana IV. z Dražic zastával ještě některé funkce, nasvědčuje, že Kolda proti nim mnoho nesvedl.¹¹²

Tento vzdor byl očividně jen vzorem pro ostatní farní kleriky, protože následují případy v Budějovicích, kdy rychtář a městská rada nechala uvěznit Koldova důvěrníka Andrease Glentzela nebo ve Znojmě, kdy se představitelé města zdráhali vydat Petra a Jana z Nymburka, kteří byli podezřelí z hereze.¹¹³

Kolda nebyl jen horlivým inkvizitorem, ale také vzdělavcem a proslavil se též spisovatelskou činností, která obsahuje teologicko-vzdělávací prvky, jež postupně a alegoricky vysvětlují náboženské pravdy.¹¹⁴ Jeho spisovatelská činnost byla v úzkém kontaktu s královskou přemyslovskou dynastií, jelikož jeho 2 traktáty vznikly na přání svatojiřské abatyše Kunhuty, dcery Přemysla Otakara II.¹¹⁵ Jedná se o traktáty „*O statečném rytíři (De strenuo milite)*“ a „*O nebeských příbytcích (De mansionibus*

¹⁰⁹ Tamtéž s. 221, č. 146; s. 115, č. 20.

¹¹⁰ FRB IV., s. 257.

¹¹¹ *Die Anfänge*, s. 49-50.

¹¹² RBM III. s. 344, č. 866; RBM IV. s. 417, č. 1040.

¹¹³ *Die Anfänge*, s. 148, č. 45=78; s. 174, č. 79, s. 149, č. 46; s. 173, č. 77; s. 141, č. 35.

¹¹⁴ Dana MARTÍNKOVÁ (ed.), *Tractatus mystici= Mystické traktáty/frater Colda (=Fontes Latini Bohemorum, II)*, Praha 1997, s. 9-28.

¹¹⁵ A. SCHERZER, *Der Prager Lektor*, s. 340.

celestibus“., které jsou obvykle vnímány jako texty odpovídající mystické spiritualitě svatojirského kláštera a jsou součástí tzv. *Pasionálu abatyše Kunhuty (Passionale abbatissae Chunegundis)*, jenž vznikl nejspíše na konci života abatyše, tzn. r. 1321. Traktáty vznikly v letech 1312-1314 a jen u těchto je Kolda znám jako autor. Obě témata byla Kunhoutou pevně daná a Kolda se jich musel držet. Kunhuta chtěla, aby v krátké parabolě metaforou rytíře vylíčil tajemství Kristova vykupitelského díla.¹¹⁶

Konstrukce prvního příběhu spočívá v bohatém alegorickém výkladu a hlavně v rozvíjení podobenství na ose ženich-Kristus, nevěsta-rozumová duše, zasnubní dar-dar nebeské milosti, svůdce-d'ábel, vězení-hřích. Parabola druhého příběhu je ještě učenější, opírá se totiž o spis Pseudo-Dionysia Areopagity *De coelesti hierarchia*, který patří do proudu novoplatonsky orientované mystické teologie. Základní myšlenkou je zde reflexe o devíti andělských kůrech, které mají lidskému pokojení zprostředkovat prožitek Boha. Cílem tohoto díla není popis jednotlivých nebeských hierarchií, nýbrž oslava Panny Marie, která všechny tyto hierarchie převyšuje.¹¹⁷

¹¹⁶ Jan VILIKOVSKÝ. *Pisemnictví českého středověku*. 1. vyd. Praha: Universum, 1948, s. 26-40.

¹¹⁷ D. MARTÍNKOVÁ, *Tractatus mystici*, s. 9-28.

4.4 Hartmann/ Hermann z Plzně, O. F. M.

Z jeho krátkého životopisu víme, že zemřel roku 17. dubna 1341 ve věku 82 nebo 85 let, proto se můžeme domnívat, že se narodil nejspíš v rozmezí let 1256-1259.¹¹⁸ S Koldou byl dosazen 1. května 1318 jako inkvizitor pro Čechy a Moravu.¹¹⁹ Do roku 1335 úřadoval nezávisle na něm.¹²⁰

V inkvizitorské příručce se vyskytuje na čtyřech místech.¹²¹ Z papežské listiny, můžeme usuzovat, že Plzeň je buď místo původu, nebo místo jeho mateřského konventu.¹²² V jednom diplomu z 29. listopadu 1334 je prostřednictvím Jana z Dražic jedním z mluvčích františkánů při mimosoudním vyrovnání rozepře mezi klérem a mendikanty, je zde pojmenován jako „*Hermannus inquisitor heretice pravitatis*“.¹²³ Je velice pravděpodobně, že se jedná o něj, neboť postavení rozhodujícího zástupce minoritů by odpovídalo plně autoritě jeho osoby. Byl totiž ministrem provincie Čech a Polska v letech 1304-1315.¹²⁴ Jeho inkviziční činnost je patrná v Hradci Králové a v Žatci.¹²⁵

Již zmíněný krátký životopis se nachází v biblickém rukopise, dvousvazkovém díle Václava, konventuála u sv. Kříže v Praze. Byl objednán Janem, psaným „*de Hrusicz OFM*“, konventuálem sv. Františka v Praze. Druhá část díla obsahuje i jiné biografické poznámky k dějinám minoritů ve 14. století.¹²⁶

¹¹⁸ *Die Anfänge*, s. 25.

¹¹⁹ RBM III. s. 179. č. 438; *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. Tomus podromus, ed. Z. Hledíková, Praha 2003 (dále MVB podr), s. 95-96, č. 103.

¹²⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, sv. VII*, ed. Petr Jiří Chlumecký - Josef Chytil, Brno 1858 (dále CDM VII.), s. 52, č. 73.

Tohoto roku nastoupil do funkce inkvizitora pro Moravu Petr z Načeradce. Je proto velice pravděpodobně, že je to také datum, kdy Hartmann skončil ve své funkci.

¹²¹ *Die Anfänge*, č. 21 a 26 č. 20 a 47.

¹²² Tamtéž, s. 191, č. 109.; s. 23-25

¹²³ *Regesta Bohemiae et Moraviae, sv. IV*. ed. Josef Emler, Praha 1892 (dále RBM IV.), s. 39, č. 109.

¹²⁴ Augustin A. NEUMANN, *Prameny k dějinám v době předhusitské a Husově* (= Studie a texty k náboženským dějinám, 5), Olomouc 1926, s. 154 a 162.

¹²⁵ *Die Quellen*, s. 213-217 a 220-222 .

¹²⁶ *Die Anfänge*, s. 24, J. TRUHLÁŘ, *Několik polemik Mnichovských*, in: Časopis musea království českého 59, s. 267-269.

4.5 Rudolf, O. P.

Bohužel o něm nevíme téměř nic, kromě příručky inkvizitora se nenachází v jiných pramenech. Pravděpodobně nastoupil po Koldově smrti, který zemřel v r. 1327. Objevuje se ve čtyřech písemnostech Arnošta z Pardubic. Ve svém prvním psaní, které sám vystavil v Brně, opatřuje svůj úřad mocí apoštolské autority a hrozí zde exkomunikací obyvatelům Brna a okolí, kdyby nejednali podle předpisů.¹²⁷ Ve druhém listu uložil společně s archidiákonem Tomášem zostřenou exkomunikaci nad viceplebánem Fridolinem a jeho vikářích v Písku, kteří nebrali v potaz ani předvolání inkvizice, ani původní exkomunikaci.¹²⁸ Z posledních dvou listin se dozvídáme, že mu bylo svěřeno řízení dvou inkvizičních řízení ve městě Praha, z toho jedno bylo vedeno proti kacířům, druhé proti čarodějnictví.¹²⁹

V prvním listu se objevuje jako papežský inkvizitor, což muselo být v období před arcibiskupem, který po dobu svého řízení arcibiskupství, vždy jmenoval své inkvizitory. Předpokládáme li, že Rudolf byl Koldův nástupcem, spadá písemnost do období 1327-1344. Druhou písemnost lze zařadit do období 1329-1335, kdy působil jako inkvizitor Tomáš Blažejův. V posledních dvou je Rudolf inkvizitorem dosazeným arcibiskupem Arnoštem, lze tedy předpokládat, že písemnost vznikla po 30. dubnu 1344, kdy se stal Arnošt z Pardubic arcibiskupem.¹³⁰

¹²⁷ *Die Anfänge*, s. 110, č. 16.

¹²⁸ Tamtéž, s. 114, č. 19.

¹²⁹ Tamtéž, s. 193-194, č. 110; s. 194-195, č. 111.

¹³⁰ Tamtéž, s. 26-27.

4.6 Havel z Kosořic nebo z Jindřichova Hradce, O. P.

Do funkce inkvizitora pražské diecéze je dosazen 1. července 1335 Benediktem XII., skoro současně s františkánem Petrem z Načeradce, který obdržel jako pole působnosti Olomouc a v této funkci nahradil tehdy už skoro 80letého Hartmanna z Plzně.¹³¹ Pozoruhodný je jasně oddělený okruh působnosti obou inkvizitorů (Kolda i Hartmann byli povoláni ještě společně pro obě diecéze), což je důvodem, proč se s Petrem v příručce inkvizitora nesetkáme.

Havel vykonával úřad nejméně 13 let, poslední datovaná zmínka o něm je výslechový protokol ve fragmentech z Heiligenkreuzu, který dokládá jeho přítomnost v Hradci Králové 6. -7. listopadu 1348.¹³² Jeho nástupcem se stal Svatobor z Dlouhé vsi a Lev, převor dominikánského konventu u sv. Klimenta v Praze. Havel z Kosořic umírá mezi 1353-1355.¹³³

Havel podobně jako Kolda využil možnosti výpomoci, kterou pověřil mladoboleslavského dominikánského lektora Jindřicha.¹³⁴

V době inkvizitora Havla došlo k událostem, které se dají přirovnat k inkvizičním procesům v jihozápadní Francii. Z několika zdrojů se totiž dozvídáme o nepokojích ve 40. letech 14. století na panství Oldřicha III. z Hradce, jejichž příčinou byly nejen špatné hospodářské podmínky, ale také smíšené národnostní spektrum obyvatelstva.¹³⁵ Už Jeroným Pražský ve své řeči z r. 1409 prohlašuje: „*Věru nepochybuji, že mi dosvědčíte ze své živé paměti, že přechoasto sem byli přivezeni mnozí, ba velmi mnozí lidé z cizích národů a že byli v tomto svatém městě usvědčeni podle práva jako kacíři a upáleni; nikdy jste však neslyšeli ani vy, ani vaši otcové, ani otcové vašich otců, že by byl kdy býval jediný ryzí Čech upálen pro kacířství...*“¹³⁶ Toto obyvatelstvo se dostalo na panství pánů z Růže v době kolonizace, která časově spadá do druhé pol. 13. století. Lokátoři sháněli obyvatelstvo, kde se dalo, nejčastěji v Horních Rakousích nebo

¹³¹ MVB podr. s. 626-629, č. 1166-1169.

¹³² *Die Quellen*, s. 16

¹³³ Tamtéž, pozn. 24

¹³⁴ *Die Anfänge*, s. 198-199, č. 115

¹³⁵ F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce: Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce, Jindřichův Hradec 1927*, s. 105; *Die Quellen*, s. 71-82

¹³⁶ Bohuslav HAVRÁNEK – Josef HAVRÁNEK – Jiří DAŇHELKA, *Výbor z české literatury doby husitské I.*, s. 213.

v Bavorsku.¹³⁷ Toto tvrzení se dá doložit také topografickými znaky v okolí Jindřichova Hradce, kde byl údajně jazykový ostrov. Podle názvu vesnic, které měly koncovku –schlag či –slag, je možné odvodit původ z Bavor či Rakous. Naopak vytváření názvů vesnic z genitivů osobních jmen (Konrads, Bernharcz) je přínos obyvatel z Durynska.¹³⁸ Je ale více než pravděpodobné, že německé obyvatelstvo žilo pohromadě s obyvatelstvem českým, jehož počet během 14. století vzrostl. Možnosti obživy byly v tomto kraji malé, jelikož se kolonizací zmenšovala půda, která navíc nebyla dost úrodná. Drobní rolníci se stávali poddruhy velkých sedláků, a proto se venkovské obyvatelstvo začínalo radikalizovat. Chtělo využít každou možnost, která by alespoň na chvíli změnila jejich těžký úděl.¹³⁹

Zdá se, že situace byla alarmující už před r. 1339, protože papež Benedikt XII. r. 1335 jmenuje inkvizitory dominikána Havla z Kosořic a minoritu Petra z Načeradce. Toto tvrzení nám také potvrzuje výpověď možného valdenského Neumeistera, o kterém už byla v jiné kapitole řeč. Ve své výpovědi mluví o 80 000 přívržencích v Rakousích a o nekonečném množství přívrženců v Čechách a na Moravě. Údaje jsou přemrštěné, ale určitě to vypovídá o aktivitě valdenství na území Čech.¹⁴⁰ Díky dopisům papeže biskupovi pražskému a olomouckému se dozvídáme, že byl papež nespokojený se situací v těchto diecézích, proto biskupa informuje o zřízení inkvizice.¹⁴¹ Králi Janovi a markraběti Karlovi doporučuje vřele přivítat tyto inkvizitory.¹⁴² R. 1339 odjíždí inkvizitor Havel do Avignonu, aby obeznámil kurii o rozšíření kacířství v Čechách.¹⁴³ Poddaní Oldřicha využívají jeho nepřítomnosti a v zimě 1339 vypukne bouře proti katolíkům.

Oldřich požádá papeže o finance na křížovou výpravu proti kacířům na jeho panství. Papež udělil v bule z r. 1340 jemu a dalším, kteří potáhnou proti kacířům, stejné odpustky jako křížákům plavícím se do Svaté země.¹⁴⁴ Situace v Čechách měla být taková, že venkované útočili na katolíky, plenili obce a dokonce vypálili Oldřichův

¹³⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny Jindřichova Hradce*, s. 105.

¹³⁸ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 72, poznámka 232.

¹³⁹ Tamtéž, s. 68.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 61.

¹⁴¹ RBM IV. s. 850 č. 2181; CDM VII. s. 54-55, č. 74.

¹⁴² Tamtéž, s. 55-56, č. 75.

¹⁴³ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 66.

¹⁴⁴ RBM IV. s. 302, č. 762.

„lepší“ hrad. O tomto hradě se toho moc neví, ale zdá se být totožný s hradem v Kardašově Řečici.¹⁴⁵

Povstání bylo během několika let potlačeno a jeho konec znamenal počátek zběsilého inkvizičního vyšetřování Havla z Kosořic. Vyšetřování nepostihlo jen oblast jihovýchodních Čech, ale týkalo se i měst jako jsou Praha, Hradec Králové, Čáslav, České Budějovice, Jihlava, Brno, Znojmo a Prachatice.¹⁴⁶

Fragmenty z Heiligenkreuzu nám dosvědčují, že práce inkvizitora Havla v letech 1335-1353 se dá srovnat s činností inkvizice v Languedoku. Do vyšetřování bylo zapleteno 4400 osob, z čehož bylo 2640 valdenských, 160 bekyní, tucty beghardů, zhruba 580 podezřelých bez určení příslušnosti a 220 upálených.¹⁴⁷ Výsledkem toho byly přeplněné žaláře, o kterých se dozvídáme z dopisu Klimenta VI. z r. 1346, když žádá pražského arcibiskupa, aby pomohl vyřešit tuto svízelnou situaci.¹⁴⁸ Nejspíš nepomohli ani domy v Praze v blízkosti kostela sv. Jana Na Zábradlí, které k inkvizičnímu účelu určil markrabě Karel v letech 1343-1344.¹⁴⁹

Jak jsem zmínil výše, valdenští byli především z německého jazykového okruhu, čeští obyvatelé zůstávali věrni katolictví. Většina obviněných byli sedláci a řemeslníci, kteří ale na vesnicích zaujímali vůdčí roli, jednalo se tedy o střední vrstvy, které měly mezi sebou rychtáře a hlavy domácností se služebnictvem.¹⁵⁰

Do období, kdy byl inkvizitorem Havel, spadá také vražda svídnického inkvizitora, který se zapletl do konfliktu mezi vratislavským biskupem Nankerem a českým králem Janem Lucemburským a vratislavskou radnicí.

První zmínka o tomto inkvizitorovi pochází z 23. listopadu 1330, kdy vratislavský biskup Nanker doporučil farářům ve své diecézi podporovat činnost tohoto papežského inkvizitora.¹⁵¹ V jednom diplomu, kde se objevuje jako svědek, je nazýván

¹⁴⁵ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 70, pozn. 224.

¹⁴⁶ *Die Quellen*, s. 82-87.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 18-24.

¹⁴⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny Jindřichova Hradce*, s. 107-108.

¹⁴⁹ R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 76.; *Základy starého místopisu Pražského*, sv. I. (Staré Město), ed. Václav V. Tomek, Praha 1866, s. 87.

¹⁵⁰ M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 225.

¹⁵¹ *Codex diplomaticus Silesiae*, sv. XXII. Hgg. Vereine für Geschichte und Alterthum Schlesiens, Breslau 1903 (dále CDS XXII.), s. 108, č. 4982.

dominikánským lektorem.¹⁵² Nejvíce se však proslavil v procesech proti svídnickým bekyním na podzim r. 1332, kdy vedl žalobu proti 16 z bekyní podezřelým z hereze, přesněji z víry svobodného ducha.¹⁵³

Jak již bylo řečeno, zasáhl slezský inkvizitor do sporu mezi vratislavským biskupem a českým králem. Podnětem tohoto sporu bylo Janovo obsazení hradu Milíč, který se nacházel na hranici s Polskem a byl strategickým bodem, kterých chtěl český král získat. Tento hrad však patřil vratislavské katedrální kapitule, která s tímto činem naprosto nesouhlasila, proto se biskup Nanker sešel s králem Janem ve vratislavském minoritském klášteře sv. Jakuba, kde naléhal na okamžité vrácení hradu. Biskup nenašel podporu ani u vratislavských radních, kteří zůstali při králi, a proto se Nanker odebral do Nisy. 15. prosince 1340 biskup exkomunikoval krále a vratislavské radní a nad městem Vratislav vyhlásil interdikt.¹⁵⁴ Měšťané se společně s faráři, kteří byli věrni králi, zmocnili církevního majetku. Po těchto událostech byl do Vratislavi povolán inkvizitor Schwenkenfeld, který měl mezi paličatými měšťany vyšetřovat údajnou herezi, nejspíše to však byl pokus o dosažení politických cílů skrz inkviziční úřad. Jeho přítomnost je doložená od ledna 1341, v srpnu téhož roku měl vést slavnostní proces proti zastupitelům města jako podporovatelům hereze.¹⁵⁵ Schwenkenfeld ve Vratislavi dlouho nevydržel kvůli odporu měšťanů a z města utekl.

Král Jan se pokusil situaci řešit a pozval vratislavského oficiála Apečka a právě inkvizitora Schwenkenfelda do Prahy.¹⁵⁶ Jan přijel do Prahy ve čtvrtek 4. října 1341 a byl ubytován v klášteře sv. Klimenta. O dva dny později, tedy 6. října 1341 byl neznámými pachateli zavražděn. Jan ze Schwenkefeldu slavil časně ráno mši svatou, poté se odebral do bartolomějské kaple u sv. Klimenta, aby si písemně urovnal myšlenky pro setkání s králem. Během toho vnikli do kaple tři muži, kteří noži Jana ubodali, později se napočítalo 10 ran na těle slezského inkvizitora.¹⁵⁷

¹⁵² CDS XXII., s. 112-113, č. 4996.

¹⁵³ Szymon WRZESIŃSKI, *Inkwizycja na ziemiach polskich*, 2009, s. 41-49

¹⁵⁴ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte I.*, s. 92

¹⁵⁵ *Codex diplomaticus Silesiae*, sv. XXX. Hgg. Verein für Geschichte Schlesiens und der historischen Kommission für Schlesien, Breslau 1930, s. 101, č. 6373 a č. 6372; V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte I.*, s. 93

¹⁵⁶ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte I.*, s. 93

¹⁵⁷ *Die Anfänge*, s. 161, č. 64. V mnohé literatuře je uváděno špatné datum (28. září 1341) úmrtí Jana ze Schwenkefeldu, které se poprvé objevilo v dějinách vratislavského biskupství Johannese Heyneho

O pachatelích není nic známo, stejně jako o důvodu jejich činu, víme jen, že inkvizitor Havel vydal dvě výzvy k dostavení se před inkviziční tribunál. První výzva vyšla v platnost 10. října 1341, druhá před Vánoci 1342.¹⁵⁸ Pachatelé se samozřejmě nedostavili, a proto byli exkomunikováni.

Kromě inkvizitorské příručky je dalším zdrojem k této události kronika polských knížat, která viní z páčání činu vratislavskou radnici.¹⁵⁹

(Johann HEYNE: *Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. Aus Urkunden, Aktenstücken, älteren Chronisten und neueren Geschichtsschreibern*, bd.1, Korn, Breslau 1860)

¹⁵⁸ Tamtéž; s. 215, č. 142.

¹⁵⁹ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte I.*, s. 93.

4.7 Petr z Načeradce, O. F. M.

Stal se prvním inkvizitorem, jehož působišťem byla jen Morava. Pocházel z rodu Vítkovců načeradských růží.¹⁶⁰ Do funkce inkvizitora byl jmenován 22. srpna 1335.¹⁶¹ Společně s inkvizitorem Havlem byl do funkce inkvizitora původně jmenován minorita František, který však do úřadu nenastoupil.¹⁶²

¹⁶⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce*, s. 109.

¹⁶¹ MVB podr. s. 633-634, č. 1176-1178.

¹⁶² *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, sv. VI., ed. Peter Ritter von Chlumecký, Brno 1854 (dále CDM VI.) s. 276, č. 357.

5. Období vlády Karla IV. (1346-1378)

Období Karla IV. se stalo v několika případech naplněním dávných snů českých panovníků. Završuje úsilí minulých generací, především snahu pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který vytvořil z roudnického kláštera středisko kulturního snažení českého učení. Založením univerzity a vznikem arcibiskupství dosáhlo České království autonomie z hlediska právního, správního i duchovního. Karel dosáhl vzdělání ve Francii, proto si byl vědom toho, jak důležité pro stát je vychovat si vlastní vzdělance a úřednictvo.

Vznik arcibiskupství

Ke vzniku arcibiskupství přispělo několik příznivých okolností v letech 1343-1344. Papež Kliment VI. potřeboval mocného spojence v boji proti Ludvíku Bavorovi a vybral si rod Lucemburků, který byl také v opozici vůči Ludvíkovi, jelikož měl zájem o Tyrolsko, kterého se Ludvík zmocnil. Navíc mohučský arcibiskup, který byl nadřizený pražskému biskupství, se dostal jako přívrženec Ludvíka do klatby. Pražské biskupství od této chvíle spadalo pod papežskou stolicí.

Papež byl ve svém rozhodnutí naprosto nezávislý a tak 30. dubna 1344 bulou „*Ex supernace providentia maiestatis*“ vyprostil pražské a olomoucké biskupství z vlivu mohučského arcibiskupa. Poté povýšil pražské biskupství na arcibiskupství, pod jehož pravomoc bude spadat olomoucké a nově zřízené litomyšlské biskupství. Jako důvod byl udán odlišný jazyk obyvatel Českého království a velká vzdálenost od Mohuče.

Prvním českým metropolitou se stal Arnošt z Pardubic (1344-1364), který se důvěrně znal s Karlem IV. ze společného pobytu v Itálii. Arnošt vzbuzoval úctu, obdiv a vážnost. Byl znalý práva, a proto splňoval předpoklady pro vedení správy diecéze. Byl často využíván k diplomatické činnosti jako např. r. 1346 při poselství do Avignonu, kde oznámil Karlovu volbu římským králem.

Arnošt dosáhl úplné nezávislosti na laické moci, protože jen svobodné duchovenstvo může plnit řádně své povinnosti. Sebevědomé duchovenstvo vlastnilo obrovské majetky a na církevní hodnost se začalo dívat jako na zdroj příjmu, proto se rozšiřuje mnohoobročnictví, tj. spojení více úřadů pod jednou osobou. V tomto období zasahuje

papežská kurie do vnitřních poměrů, tzn. zvýšení papežských provizí v Českém království, které byly papeži placené.

Od r. 1349 platil pro Čechy nový církevní zákoník „*Statuta Arnostii*“, ve kterém vymezil úkoly pro duchovní správce, kteří byli kontrolováni visitátory. Arnošt dbal o nápravu kléru, a proto zavádí zvláštní úřad „*correctes cleri*“, který měl odstraňovat hrubé nedostatky (svatokupectví, hromadění obročí, atd.)¹⁶³

Druhým pražským arcibiskupem se stal Jan Očko z Vlašimi (1364-1378), který dříve zastával hodnost olomouckého biskupa. Jan Očko dosáhl vysokých hodností u papežské kurie, získal r. 1365 funkci trvalého papežského legáta a v r. 1378 se stal první kardinálem.¹⁶⁴

Vznik univerzity

První úvahy o založení univerzity měl už král Václav II. v r. 1294, které však narazily na odpor šlechty. Univerzita v Praze byla založena třemi listinami (papežova z 26. ledna 1347, římského krále ze 7. dubna 1348 a římského císaře ze 14. ledna 1349). První diplom ustanovil obecné učení, druhý ustanovil, aby česká univerzita měla jako vzor tradiční evropské univerzity v Boloni a Paříži. Třetí diplom opakuje předchozí dva diplomy s menší úpravou akademických svobod. Karel IV. dostal od papeže svolení zřídit též teologickou fakultu, což bylo velmi důležité, protože papeži velmi často střežili monopol pařížské Sorbonny. Tím bylo zřízeno generální učení o čtyřech fakultách (artistická, lékařská, právnická a teologická). První magistr svobodných umění byl promován arcibiskupem Arnoštem r. 1359.¹⁶⁵

První reformní kazatelé Konrád Waldhausera a Jan Milíč z Kroměříže

Vznik univerzity a období prosperity napomohly k velkému zesvětštění a uvolnění mravů. Období 1346-1378 platí totiž za ekonomický, kulturní a politický rozkvět. Karel IV. reagoval povoláním nezávislého kazatele, kterým se stal r. 1363 řeholní kanovník Konrád Waldhauser, jehož živilo jeho obročí v Litoměřicích a jehož základnou byl chrám Panny Marie před Týnem na Starém Městě pražském.

¹⁶³ Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, sv. I, Praha 1991, s. 186-188 a 195-206.

¹⁶⁴ J. ČECHURA, *České země 1310-1378*, s. 172.

¹⁶⁵ *Dějiny Univerzity Karlovy 1348-1990*, sv. I., red. F. Kafka- J. Petráň, s. 27-101.

Kritizoval simonii, lakotnost a lenivost řádů, zneužívání ostatků při procesích. Kázáním si vytvořil mnoho nepřátel, kteří si na něj stěžovali a tak byl nucen odejít do Avignonu, kde se musel obhajovat. Zde také zemřel r. 1369. Během svého působení si však vytvořil okruh posluchačů, kteří dále udávali směr reformace.

Tím byl právě například Jan Milíč z Kroměříže, bývalý notář císařské kanceláře a kanovník při svatovítské kapitule. Waldhauserova kázání ho oslovila natolik, že se vzdal svého tehdejšího života a rozhodl se žít v nejpřísnější chudobě a askezi. Jako kazatel se opíral o farní kostel sv. Jiljí na Starém Městě, cílovou skupinou jeho kázání nebyly jen prostitutky a chudina, ale také kněží, neboť dostal třikrát příležitost od Jana Očka z Vlašimi promluvit kněžstvu shromážděnému na synodě. Kázání míval několikrát denně a to v různých jazycích (v němčině, češtině a latině). Velkým úspěchem bylo kázání v r. 1372, kdy velký počet pražských nevěstek se zřekl hříšného života. Milíč pro ně zřídil zvláštní ústav, neboť od císaře dostal dům hřichu a koupí získal i okolní domy. Zbudoval zde kapli svatých kajicnic Magdaleny, Marie Egyptské a Afry, tento ústav nazval „*Nový Jeruzalém*“. Osud měl Jan podobný jako jeho předchůdce Waldhauser, neboť kvůli svému hlásání častého svatého přijímání laikům a totální chudoby kněžstva, byl obžalován pražskými faráři a předvolán do Avignonu. Zde byl čestně přijat a svého soupeře Jana Klenkoka, mluvčího pražských farářů, dostal několikrát do úzkých. Dříve než byl proces ukončen, v srpnu 1374 Milíč umírá.

V reformní činnosti pokračovali i další, připomeňme si například Matěje z Janova. Všichni tito tři reformátoři jsou považováni za otce české reformace, protože se přičinili o vytvoření podmínek pro vznik husitského hnutí.¹⁶⁶

¹⁶⁶ J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin I.*, s. 206-209; M. LAMBERT, *Středověká hereze*, s. 417-419.

5.1 Svatobor z Dlouhé Vsi, O. P.

Jedná se o jihlavského lektora, který dvakrát zastával funkci inkvizitora, deffinitora kapituly, vikáře provinciála, lektora a převora klatovského konventů a generálního kazatele.¹⁶⁷

V prvním případě se jednalo o dočasné zastoupení papežského inkvizitora Koldy, který odcestoval r. 1319 kvůli záležitostem řádu ke kurii do Avignonu. O této cestě jsme informováni v účtech papežské komory.¹⁶⁸ Při této cestě měl být Kolda přepaden a oloupen. Podruhé je Svatobor do funkce dosazen společně s Lvem, převorem pražského konventu u sv. Klimenta, o kterém nemáme žádné jiné zprávy.¹⁶⁹ Oba byli jmenováni pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic po smrti Havla z Kosořic.

Vrátil se v době velkého skandálu v dominikánské provincii. Představený Poměn z Probluz údajně šikanoval některé bratry a společně s nimi i Svatobora, odsoudil ho prý nespravedlivě k půstu o vodě a chlebu, vykradl mu truhlu s jeho knihami a listinami.

Jeho další inkviziční činnost se vztahovala k jižním Čechám, kde působil okolo města Písek, o čemž se dozvídáme díky tomu, že arcibiskup přikázal duchovním bechyňského děkanátu o finanční podporu pro Svatobora, jelikož 20 grošů z arcibiskupské pokladny nestačilo.¹⁷⁰

¹⁶⁷ MVB I., s. 516, č. 888.

¹⁶⁸ K. H. SCHÄFER, *Die Ausgaben der Apostolischen Kammer unter Johann XXII.: nebst den Jahresbilanzen von 1316-1375* (= Vatikánische Quellen zur Geschichte der päpstlichen Hof- und Finanzverwaltung 1316-1378, II.), Paderborn 1911, s. 658.

¹⁶⁹ *Cancellaria Arnesti. Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic* (=Archiv für österreichische Geschichte, III.), ed. Ferdinand Tadra, Wien 1880 (dále CA III.), s. 338.

¹⁷⁰ CA III., s. 330-331.

5.2 Jan Paduánský

Jan Paduánský zaujímal během svého života významné církevní posty, ke kterým mu napomohl určitě i univerzitní titul doktor dekretů, kterým byl označován od r. 1324. Jelikož se jedná o významného člověka na církevním poli, jsme o něm velmi dobře zpraveni. Pravděpodobně pocházel z Polska. Studoval na padovské univerzitě, jak nám nasvědčuje jeho přízvisko, nejspíš před r. 1320, protože tohoto roku je zmiňován již jako advokát. Od roku 1319 je vyšehradským kanovníkem a později také olomouckým, saským a boleslavským. R. 1330 je zmíněn jako protonotář na dvoře olomouckého biskupa Hynka, r. 1332 se stal oficiálem a generálním vikářem. O rok později působil jako sekretář markraběte Karla. R. 1344 se stal oficiálem Arnošta z Pardubic a přesouvá se do Prahy, čemuž přispělo přijetí za pražského kanovníka na základě provize markraběte Karla. Po příchodu do Prahy jeho sláva a úcta roste, r. 1345 byl jmenován děkanem vyšehradským, později jako jeden z mála graduovaných právníků je určen papežským nunciem a také výběřčím desátku pro Čechy v letech 1345-1357. Byl také několikrát pověřen funkcí generálního vikáře, poprvé v r. 1346 společně s Bohutou, dále r. 1355 spolu s Vrativojem z Mlékovic.¹⁷¹

Ve funkci inkvizitora začal pravděpodobně jako nástupce Tomáše Blažejova a byl jmenován samotným arcibiskupem Arnoštem z Pardubic.¹⁷² Jestliže máme mnohé informace o Janově kariéře, tak jako o inkvizitorovi o něm více či méně nemáme informace žádné. Jeho inkvizitorskou činnost můžeme spojit nanejvýš s jižními Čechy, přesněji s lokalitou kolem města Písek.¹⁷³ Umírá během roku 1358.¹⁷⁴

¹⁷¹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské: ze správních dějin pražské arcidiecéze*, Praha 1972, s. 118-119.

¹⁷² P. SOUKUP, *Inkvizitoři*, s. 153

¹⁷³ CA III., č. 24, s. 340-41.

¹⁷⁴ Musel umřít právě tento rok, protože na diplomu z 9. června 1358 (MVB II., s. 315-316, č. 800) je zmiňován ještě jako živý, na diplomu ze 17. října téhož roku (MVB II., s. 333-334, č. 850) už jako mrtvý.

5.3 Johlín z Prahy, titulární biskup maierienský, O. P.

V r. 1373-1374 se objevoval jako svědek při jednáních u konzistoře. První zmínka o něm pochází z 8. ledna 1373, kdy byl přítomen jednání mistra Boreše, jež byl zvolen jako rozhodčí ve sporu mezi Lvem z Divic a sázavským klášteřem. Zde se také poprvé vyskytoval jako „*Johlino inquisitore heretice pravitatis.*“¹⁷⁵ Dále byl přítomen při vypovězení Mikuláše faráře jaroměřského z Prahy a objevuje se u stížnosti Neostupa, plebána v Lužné.¹⁷⁶ Navíc 25. května 1374 vede proces proti stoupencům Milíče z Kroměříže.¹⁷⁷ Také byl zmíněn v erekcčních knihách jako svědek připojení několika kostelů sedleckému klášteřu.¹⁷⁸

O jeho další inkvizitorské činnosti nevíme vůbec nic. Existují ale hypotézy, které musíme v souvislosti s Johlínem z Prahy zmínit. Holinka totiž přisuzuje Johlínovi proces na panství kozském z r. 1377, kdy purkrabí Albert bránil inkviziční činnosti s třemi poddanými. Poté co se do procesu vmísil oficiál arcibiskupa, mohl proces dále pokračovat a Albert slíbil být nápomocen další činnosti inkvizitora.¹⁷⁹ Ačkoliv se tato událost odehrála v době, kdy Johlín eventuálně inkvizitorem být mohl, neexistují žádné důkazy, které by tuto hypotézu potvrdily.

Inkvizitora Johlína z Prahy je velmi těžké identifikovat, protože ve všech pramenech, ve kterých ho můžeme doložit, není zmíněná jeho řádová příslušnost. Jestliže budeme Johlína ztotožňovat s dominikánským inkvizitorem Janem, který je zmíněn v příručce převora vratislavských dominikánů Petra z Pelnicze, musíme Johlínovi přiznat dvě listiny dochované v této příručce, kde je titulován jako „*nos frater Iohannes ordinis fratrum Praedicatorum.*“¹⁸⁰ Koudelka navíc spojuje dominikánského inkvizitora Jana s dominikánem Johlínem, titulárním biskupem tatarského biskupství Maieriensis,

¹⁷⁵ *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis)*, sv.I, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893 (dále SA I), s. 2-3, č. 8.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 95, č. 103, s. 101, č. 146.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 88, č. 88.

¹⁷⁸ *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV.*, sv. II., ed. Clemens Borový, Praha 1878 (dále jen LE II), s. 126-127.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 215, č. 189, R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 85.

¹⁸⁰ A. PATSCHOVSKY, *Spuren böhmischer Ketzer verfolgung in Schlesien am Ende des 14. Jahrhunderts*, in: *Historia docet: Sborník k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, red. M. Polevka- M. Svatoš, Praha 1992, s. 370-373.

kterým se stal nejspíš r. 1377.¹⁸¹ R. 1378 se stává sufragánem v kaminské diecézi.¹⁸² V Čechách je doložen v letech 1379-1406. Poprvé je doložen v dubnu 1379, kdy se zúčastnil svěcení v klášteře sv. Tomáše na Malé Straně.¹⁸³ V soudních spisech pražské konzistoře se k r. 1380 mluví o dluhu chudenického faráře k biskupu maierienskému za kněžské svěcení.¹⁸⁴

Biskup Jan byl aktivní i v jiných sférách života, máme dvě zmínky o nákupu domů, první pochází z r. 1382, druhá z r. 1390. V prvním případě se jednalo o dům č. 158 v Opatovicích na Novém Městě, v případě druhém to byl dům č. 540b na Dobytčím trhu, dnešním Karlově náměstí.¹⁸⁵ V r. 1385 je pověřen arcibiskupem zastupovat ho při jednání s kacíři.¹⁸⁶

V ordinačních seznamech existuje k jeho jménu 1444 záznamů. Svěcení udílel v průběhu let 1396-1406, ale velmi nepravidelně. V letech 1398, 1401, 1405 a 1406 provedl ordinací nejvíce, v r. 1406 dokonce 466.¹⁸⁷

Velmi zajímavá je zmínka z r. 1405, kdy král Václav IV. daroval v Průhonicích Janovi 6 grošů, jež patřily dominikánce Kateřině z kláštera sv. Anny na Starém Městě. Ta se jich vzdala kvůli výstupu z kláštera a nehodnému lehkomyšlnému životu.¹⁸⁸

Biskup Jan či Johlín maierienský umírá během tří měsíců r. 1412, protože 28. března je jmenován nový biskup dominikán „*Johannes Muten*“.¹⁸⁹

¹⁸¹ Konrád EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi: sive summorum pontificum, s. r. e. cardinalum, ecclesiarum antistitum series I.*, Münster 1913, s. 311, 322.

¹⁸² V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 47.

¹⁸³ *Základy starého místopisu Pražského*, sv. III (Malá Strana), ed Václav V. Tomek, Praha 1872, s. 34.

¹⁸⁴ *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis)*, sv. II., ed Ferdinand Tadra, Praha 1893 (dále SA II) s. 73, č. 483.

¹⁸⁵ *Základy starého místopisu Pražského*, sv. II. (Nové Město), ed. Václav V. Tomek, Praha 1870 s. 15 a 84.

¹⁸⁶ SA II, s. 315-316, č. 41.

¹⁸⁷ Eva DOLEŽALOVÁ, *Svěcení pražské diecéze 1395-1416*, Praha 2010, s. 114-115.

¹⁸⁸ *Zbytky register králů římských a českých z let 1361-1480*, ed. August Sedláček, s. 85, č. 593.

¹⁸⁹ K. EUBEL, *Hierarchia I.*, s. 322.

5.4 Albert

O tomto inkvizitorovi máme bohužel jen kusé informace, stejně tak jako o ostatních v tomto období.¹⁹⁰ S jistotou můžeme říct, že jako inkvizitor působil v 70. letech 14. století, jelikož se objevuje v souvislosti s valdenstvím v Bělé pod Bezdězem.¹⁹¹ Na jistého panoše Václava byla k arcibiskupské kurii podána žaloba Petrem, farářem z Újezdu.¹⁹² Proto se kurie obrátila na bezdězského purkrabího, který měl Václava, jenž byl 2 roky pod klatbou kvůli kacířství, polapit a poslat do Prahy k inkvizitorovi Albertovi.¹⁹³ Zajímavé je na tomto případě, že se zde valdenství objevuje v regionu, který je spíše český, než německý. Ze zkušeností víme, že valdenství byla víra německých kolonistů, proto je překvapivé, že se objevuje právě zde. Neumann i Holinka odůvodňují vzniklou situaci tím, že panoš Václav musel umět německy, jelikož jeho společenské postavení to vyžadovalo, což by mohl být příklad toho, jak se valdenství německých kolonistů dostává do českých vesnic.

Přesné datování události je velmi obtížné. Neumann navrhuje rok 1372, Holinka období 1375-77 podle faráře Petra, který působil právě v této době. Proti této domněnce vystupuje Patschovsky, který podotýká, že jistý Petr z Újezdu se v pramenech objevuje už v r. 1373.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Augustin NEUMANN, *Nové doklady k dějinám Valdenských v Čechách*, Časopis českého duchovenstva, 66, 1925, s. 679; R. HOLINKA, *Sektářství*, s. 84-85.

¹⁹¹ A. NEUMANN, *Nové doklady*, s. 679.

¹⁹² Pravděpodobně se jedná o Újezd pod Troskami.

¹⁹³ Bezdězský purkrabí v této době byl snad Oldřich, syn Tisty z Libštejna, jež byl purkrabím v letech 1354-1371. Viz. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, sv. X (Boleslavsko), Praha 1932, s. 22.

¹⁹⁴ SA I., s. 62, č. 334 nebo *Die Quellen*, s. 127.

6. Období vlády Václava IV. (1378-1419)

Spor krále s arcibiskupem

Václav IV. se obklopoval rádci z řad nižší šlechty, která měla zájem o velké hmotné bohatství církve. Arcibiskup Jan z Jenštejna, se zastával práva církve a bránil její majetek před snahami králových milců, ačkoliv sám se zřekl práva odúmrti. S menšími či většími přestávkami docházelo ke srážkám a k plenění statků arcibiskupa. Ten se rozhodl u krále r. 1392 podat žalobu na královské úředníky, kteří nedodržovali privilegia církve (soudní privilegium, obsazování církevních postů). Konflikt vyvrcholil 20. března r. 1393, kdy byl zabit generální vikář Jan z Pomuku. Tomuto aktu předcházela volba nového opata bohatého kláštera kladrubského, kterou dal provést Jenštejn. Jelikož se v kanonické lhůtě nezvaly žádné námitky, generální vikář volbu uznal. To rozlítlo krále a jeho rádce, kteří začali tlačit na arcibiskupa, aby rozhodnutí vzal zpět, protože měli zájem o majetek kladrubského kláštera a chtěli dosadit opata, který by byl královým milcem. Arcibiskup reagoval na den sv. Vojtěcha (23. dubna) odchodem do Říma.¹⁹⁵

Pokračovatelé prvních reformních kazatelů

Vojtěch Raňkův z Ježova byl rektorem pařížské univerzity, úspěšný byl také v Oxfordu. V Čechách se stal kanovníkem svatovítské kapituly a jejím scholastikem. Hlásil se k Milíčovi, jen se nevyslovil pro časté přijímání eucharistie. Proslul svým polemickým traktátem o odúmrti, ve kterém se postavil proti samotnému pražskému arcibiskupovi Janovi z Jenštejna.

Matěj z Janova byl žákem Milíčovým, studoval též v Paříži v letech 1375-1381, kde se stal mistrem svobodných umění. Po návratu do Prahy se věnoval dále studiu teologie, během toho působil jako kanovník svatovítské kapituly a později jako farář ve Velké Vsi. Základem jeho teologického myšlení se stala bible jako pramen křesťanské věrouky.

Tomáš Štítný ze Štítného byl nižší šlechtic, který se pokusil česky zpřístupnit základní věroučné otázky ve formě traktátů. Známým dílem jsou „*Knihy šestery o obecných*

¹⁹⁵ J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin I.*, s. 227-229.

věcech křesťanských“ z r. 1376. Ze stejného roku je také jeho nejznámější reformátorská práce „*Řeči besední*“.¹⁹⁶

Přijetí viklefismu a pražské vysoké učení

Jednotlivé zmínky o Viklefovi se objevovaly v dílech českých mistrů už od 80. let 14. století. K této situaci napomohl sňatek Anny, nejstarší dcery Karla IV., s anglickým králem Richardem II., jenž vytvořil vhodné prostředí pro šíření myšlenek. Několik významných univerzitních mistrů bylo stoupenci Viklefa. Například dílo „*De universalibus realibus*“ mistr Stanislava ze Znojma, r. 1404 rektora vysokého učení pražského, vzniklo v tak těsné návaznosti na Viklefovy myšlenky, že bylo považováno za dílo samotného Viklefa. Mistr Stanislav byl jedním z českých mistrů, který 28. května 1403 vystoupil na univerzitní půdě na ochranu Viklefa. Tato schůze svolaná do Karlovy koleje nerozhodla jasně o dalším osudu Viklefova učení.

Horlivým nepřítelem Viklefa byl M. Štěpán z Palče, zastávající funkci rektora v roce 1400, který byl původně osobní přítel Husa a nakonec se zúčastnil zasedání kostnického koncilu. R. 1408 se sešli mistrové, bakaláři a studenti vysokého učení v domě U černé růže v dnešní ulici Na Příkopě, kde odsoudili 45 článků z Viklefa v jeho kacířském výkladu, čímž se viklefovci vyhnuli zákazu četby děl tohoto mistra.

Arcibiskupovi Zbyňkovi Zajícovi se však výsledek nelíbil, protože tuto lest prokoukl. Musel se ale podřídit králi a vydat dokument, který potvrzuje, že v jeho arcidiecézi nebylo zjištěno kacířství.

Spor pokračoval a vyvrcholil 18. ledna r. 1409 tzv. kutnohorským dekretem, který rozhodl o získání převahy české strany na vysokém učení, tj. Češi dostali tři hlasy a ostatní národy jeden, což znamenalo odchod studentů i učitelů. Češi se poté přimkli ke králi a hlásili se k pisanskému papeži Alexandrovi V. Nutno dodat, že arcibiskup se dlouho hlásil k římskému papeži, z jehož rukou úřad přijal. Nakonec se s celou českou provincií rozhodl připojit k pisanskému papeži.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II.*, Praha 2000, s. 107-112.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 113-120.

Mistr Jan Hus

Narodil se kolem r. 1370 v Husinci. Na vysokém učení pražském se jako student názorově ztotožnil s mistrem Stanislavem ze Znojma, jenž se stal stoupencem Viklefa. R. 1400 byl vysvěcen na kněze, a o dva roky později začal kázat v Betlémské kapli. Vystupoval jako reformní kazatel, který šel ve stopách betlémských kazatelů Jana Protivy, Jana Štěkný nebo Štěpána z Kolína. Již zde nejspíš užíval spisů Viklefa, kterého sice uznával jako filozofa a reformátora, ale kterého nenásledoval ve všech bodech reformy.

Zpočátku si Hus získal přízeň mladého arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hasenburka, který s ním souhlasil ve věci svatokupectví, mnohoobročnictví a nevázaného života kléru. Od r. 1408 po setkání v domě Na Příkopě byl však Hus často ve sporech s církevní vrchností. Nakonec se do pozadí stahují osobnosti jako již zmiňovaný mistr Stanislav ze Znojma nebo Štěpán z Palče. Kolem Husa se vytvoří okruh mladých lidí v čele s Jakoubkem ze Stříbra a Jeronýmem Pražským.

Po nástupu nového arcibiskupa Olbrama se situace uklidnila, protože byl ve vleku královského dvora. Hus se však r. 1412 dostal na scestí, což o jeho osudu rozhodlo. Do této chvíle šlo jen o boj mezi Husem a arcibiskupem, ale poté nabyl spor evropských rozměrů. Mistr Jan Hus totiž začal kázat proti odpustkům, které měl dostat každý, jenž se války zúčastní, což byl jasný útok proti apoštolskému stolci. Reakce teologické fakulty v čele s mistrem Stanislavem a Štěpánem z Palče byla následující. Rozhodla se vzdát všech 45 článků Viclefových a tím postavila Husa na „ilegální“ kolej. Ten téhož roku z Prahy odešel na venkov (Kozí Hrádek a Krakovec), kde dokončuje některé své spisy „*Postila*“ nebo „*De ecclesia*“.

Hus se rozhodl ospravedlnit na kostnickém koncilu, kam dorazil r. 1414. Hned poté byl zatčen a ke slovu se dostal až 5. června. Veřejné slyšení probíhalo čtením výpovědí svědků a citací Husových spisů, na které měl obviněný odpovídat. Mistr Hus se odmítl podrobit autoritě koncilu, a když se ho zřekl i král Zikmund, bylo o všem rozhodnuto. Když s ohledem na své svědomí a dílo, které zanechal v Čechách, odmítl přijmout formuli vypracovanou kardinálem Zabarellou, která mu v leccém vycházela vstříc, byl mistr Jan Hus 6. července 1415 upálen.¹⁹⁸

¹⁹⁸ J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin I.*, s. 247-255.

6.1 Mikuláš, titulární biskup megarský

Nejspíš se jedná o plzeňského lektora, jehož činnost můžeme doložit v letech 1387 a 1390.¹⁹⁹ Další zmínka pochází až z 10. prosince 1400, kdy je jmenován světícím biskupem megarským.²⁰⁰ Záznamy o udělení svěcení pochází z r. 1401 a 1413.²⁰¹

Jako inkvizitor žádal 26. listopadu 1379 kardinála Pilea o odpustky pro plzeňský konvent dominikánů.²⁰² Jelikož se jeho diecéze nacházela v rukou nevěřících, dostává 30. prosince 1400 povolení od papeže, aby vykonával biskupský úřad tam, kam bude pozván.²⁰³

Poslední dva diplomy nám dávají nahlédnout do majetkových přesunů megarského biskupa, jelikož mu 25. února 1407 prodává vesnici Slavonín olomoucký biskup Lacek z Kravář, která dříve patřila olomouckým měšťanům Michaelovi Polezovi a Václavovi Landvogtovi ze Svitav.²⁰⁴ O tři roky později mu dovoluje olomoucká radnice získat dům naproti dominikánskému klášteru sv. Michala.²⁰⁵

Poslední zmínkou je již zmíněné udělení svěcení v Praze r. 1413.²⁰⁶

¹⁹⁹ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad od roku 1300-1450*, sv. I., ed. Josef Strnad, Plzeň 1891, s. 169, č. 152; s. 177-180, č. 158.

²⁰⁰ K. EUBEL, *Hierarchia I.*, s. 322.

²⁰¹ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 52.

²⁰² *Die Quellen*, s. 324-326.

²⁰³ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, sv. V., ed. Kamil Krofta Praha 1903 (dále MVB V.), s. 955, č. 1699.

²⁰⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, sv. XIII., ed. Vincenc Brandl, Brno 1897 (dále CDM XIII.) s. 502, č. 466.

²⁰⁵ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, sv. XIV., ed. Berthold Bretholz, Brno 1903 (dále CDM XIV.), s. 154, č. 170.

²⁰⁶ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 52.

6.2 Mikuláš, titulární biskup vladimirský (ladimirský)

26. srpna 1392 se zodpovídá slezský kněz Mikuláš z Namyslowa před Mikulášem, inkvizitorem a titulárním biskupem vladimirským, který úřadoval společně s biskupským vikářem.²⁰⁷ Později se v pramenech vyskytuje jako titulární biskup salubrijský, který udílel svěcení v letech 1398-1402 a 1400-1410. Tento světící biskup udílel svěcení jen na dvou místech, tj. dominikánský klášter v Českých Budějovicích a kaple sv. Jiří v Českém Krumlově. Je zde vidět určitý lokální charakter, navíc svěcenci pocházeli převážně z arcijáhensství bechyňského a udílení svěcení se konalo na žádost Jindřicha z Rožmberka.²⁰⁸ Jeho řádová příslušnost je neznámá, ale podle jeho činnosti v jižních Čechách, především v Českých Budějovicích, je často spojován s absolventem artistické fakulty pražské univerzity dominikánem Mikulášem z Budějovic.²⁰⁹ Tento dominikán se stal bakalářem 9. 12. 1385, mistrem se stal o rok později.²¹⁰

²⁰⁷ *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis)*, sv. III., ed, Ferdinand Tadra, Praha 1896 (dále SA III), s. 77, č. 309.

²⁰⁸ E. DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci*, s. 113-116.

²⁰⁹ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 89.

²¹⁰ Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981, s. 383.

6.3 Martin

O činnosti inkvizitorova Martina na území zemí Koruny české nemáme žádné zprávy, párkrát se však v pramenech vyskytuje jako „*inquisitor haereticae pravitatis*“ v nejrůznějších situacích, což je jediný doklad jeho funkce inkvizitora. Martin byl oltářníkem sv. Mikuláše v kostele sv. Mikuláše na Starém městě Pražském, 15. prosince 1394 však svou funkci vyměnil s mistrem Martinem z Jihlavy za faru v Pněvicích.²¹¹

Poprvé se jako inkvizitor objevil 6. února 1395 při příležitosti převzetí oltářnictví sv. Prokopa v Týnském chrámu v Praze.²¹² Poté vystoupil 28. července 1396 už jako pněvický farář ve sporu o mešní nadání. Jménem čtyř poručníků Perksmydova nadání předložil generálnímu vikáři Mikuláši Puchníkovi žádost o naplnění odkazu, což ve skutečnosti znamenalo roční úrok 10 kop grošů na mši v nové kapli Těla Božího a sv. Barbory, ze kterých by se měl ustanovit trvalý kaplan. Generální vikář prohlásil kapli za trvalé církevní obročí a roční úrok jí uznal.²¹³

Tato událost má však předehru mnohem dříve, a to ještě v době, kdy farářem nebyl Martin. R. 1384 vzniká tzv. bratrstvo Božího těla, které si dalo za cíl zřízení kaple Božího těla, která se měla nacházet při samém městě Kutná Hora a tím zamezit nedostatečné duchovní správě. Tomuto bratrstvu odkazuje kutnohorský horník Jindřich Perksmyd již zmíněných 10 kop grošů pojištěných v některých kutnohorských domech. Se stavbou se započalo někdy kolem r. 1388, protože už r. 1389 je sem dosazen správce. Jelikož se nová kaple nacházela na pněvické farnosti, respektive na pozemcích pražské kapituly, musely být dojednány určité podmínky, ke kterým se bratrstvo zavázalo. Až za faráře Martina se tedy dosáhlo příznání Perksmydova odkazu.²¹⁴

²¹¹ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesim Pragensem*, sv.V., ed. František A. Tingl, Praha 1865 (dále LC V.), s. 205.

²¹² LC V., s. 211.

²¹³ *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV*, sv. IV., ed. Clemens Borový, Praha 1883 (dále LE IV), s. 445-446.

²¹⁴ Vladimír ČELAKOVSKÝ, *Klášter sedlecký, jeho statky a práva v době přede válkami husitskými*, Praha 1916, s. 68-74.

Do třetice a naposledy se vyskytuje jako inkvizitor mezi 6. zářím 1396 a 4. lednem 1397 při souzení o tuto kapli se sedleckým klášteřem.²¹⁵ Sedlecký klášter se obával, že z nově vybudované kaple by se mohl stát nový farní kostel, čímž by sedlecký klášter přišel o důchody z toho plynoucí.²¹⁶

I další Martinovy kroky byly spjaty s novou kaplí, protože 14. ledna 1400 vyměnil svou pněvickou farnost za oltářnictví v kapli Božího těla a sv. Barbory.²¹⁷

V r. 1399 a 1400 za hranicemi Čech, přesněji na německém a uherském území, se objevuje po boku Petra Zwickera, tj. Celestína, inkvizitor Martin, farář mariánského kostela před Týnem na Starém Městě pražském. V zahraničí je doložitelný již dříve, protože se v r. 1374 objevuje ve Štrasburku, v 80. letech v Řezně, 1391 ve Würzburgu a Erfurtu, 1399 v Norimberku a Bamberku, naposledy je jeho přítomnost zaregistrována v Trnavě a některých částech Rakous. V Trnavě se vyšetřovalo proti valdenským a sektě svobodného ducha.²¹⁸

Bohužel neznáme další aktivity inkvizitora Martina, jakékoliv jeho stopy ztrácíme. Jisté však je, že místo oltářníka v kapli Božího těla a sv. Barbory opustil před 20. říjnem 1403. Oltář byl tou dobou v držení Mikuláše Náze.²¹⁹

²¹⁵ SA III, s. 194, č. 119, s. 199, č. 128, s. 226, č. 3.

²¹⁶ V. ČELAKOVSKÝ, *Klášteř sedlecký*, s. 80.

²¹⁷ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesim Pragensem*, sv.VI., ed. Josef Emler, Praha 1883 (dále LC VI.), s. 15.

²¹⁸ K působení Martina (z Amberku nebo také z Prahy) v zahraničí existují jen kusé informace viz. *Neue deutsche Biographie*. Berlin 1966- . sv. XVI., s. 277-278, A. NEUMANN, *České sekty ve století XIV. a XV.*, Velehrad 1920, s. 6-7, Josef TRUHLÁŘ. *Paběrky z rukopisů Klementinských: Inkvisice Waldenských v Trnavě r. 1400*. ČČH. 1903, IX., s. 196-198.

²¹⁹ LC VI., s. 104-105.

6.4 Václav, titulární biskup nikopolský, O. P.

Vlastním jménem „*Venceslaus de Applot*“. Nejstarším dokladem jeho existence je diplom rezervující titul biskupa nikopolského z 9. února 1385, jmenován však byl až o 4 roky později 9. listopadu 1389.²²⁰ V únoru 1385 byl vyslán papežem Urbanem VI. jako nuncius do Čech, aby informoval krále o zajetí papeže Karlem z Drače v Nočeře a prodával odpustky na podporu dalších bojů.²²¹

Václav zůstal v Čechách jako vyslanec arcibiskupa Jana z Jenštejna, kterému 5. dubna 1388 daruje arcibiskupský dům na Újezdě pod Petřínem, které Václav na své náklady opraví.²²² V letech 1385-1389 uděluje Václav čtyřicetidenní odpustky pro dominikánský klášter v Plzni. Stejného roku zakládá v cisterciáckém klášteře společně s arcibiskupem bratrstvo Božího těla. U papeže Bonifáce IX. si vymohl dva diplomy, které udělují plnomocné odpustky těm, kteří navštíví kapli sv. Filipa a Jakuba v bráně sedleckého kláštera.²²³

Jako světitel biskup působil nepřetržitě, kromě období od června 1403 do září 1406. Udílel svěcení nejčastěji, vysvětil nejvíce osob a působil jako světitel biskup na nejvíce místech. K jeho osobě se pojí celkem 11815 záznamů.²²⁴ Světil například r. 1390 oltář sv. Václava v kostele augustiniánů na Malé Straně nebo r. 1394 konsekroval a udělil odpustky Betlémské kapli.²²⁵ V Praze udílel svěcení velmi často, což dokládá jeho opětovná činnost u augustiniánů na Malé Straně, kde v kostele sv. Tomáše světil oltáře r. 1410 nebo zvony r. 1412.²²⁶ Jeho kroky vedly velmi často také na Plzeňsko. Zde udělil r. 1406 čtyřicetidenní odpustky premonstrátskému klášteru v Chotešově.²²⁷

Společně se svým bratrem Janem a dvěma šlechtici z Komárova věnoval 25. ledna 1390 plzeňskému dominikánskému klášteru monstranci, kalich, mešní roucho a roční úrok ve

²²⁰ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 48-49.

²²¹ *Regesta Bohemia et Moraviae aetatis Venceslai IV.*, sv. IV., ed. Božena Kopiczková, Praha 1989 s. 52, č. 62.

²²² LE IV., s. 377-378.

²²³ V. ČELAKOVSKÝ, *Klášter sedlecký*, s. 81. V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 49.

²²⁴ E. DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci*, s. 114-115.

²²⁵ *Základy III. (Malá strana)*, s. 35,

²²⁶ *Základy III. (Malá strana)*, s. 36.

²²⁷ *Urkunden-Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmen*, ed. Anton Schubert, Innsbruck 1901, s. 222. V. J. KOUDELKA chybně cituje původní pramen. Zmiňuje se o cisterciáckém klášteru v Chotěšově (viz *Zur Geschichte III.*, s. 49).

výši 4 kopy 32 grošů. Za jejich dobrodiní dostali dům po provinciálovi Janu Wolduchovi.²²⁸

V r. 1396 je Václav ve sporu s Mikulášem, titulárním biskupem vladimírským o dvůr v Dřínově, který sloužil k zábavě světícím biskupům, toho samého dne tedy 7. července je Václav doložen jako svědek při zápise o nadání vikářského místa v Kbelích.²²⁹ Velmi často je doložen ve funkci svědka u pražské konzistoře, ale také jako významná církevní osobnost se několikrát podílel na úkonech diecézní správy.²³⁰

V dalších letech Václavova života je doložena jeho činnost ve sféře financí. Nejednou vymáhá peníze po svých dlužnících. Poprvé tomu tak je v r. 1402, kdy je mu dlužný jakýsi měšťan Klíma ze Starého Města pražského.²³¹ Dne 2. března 1403 zase vymáhá dluh po plzeňském měšťanovi Hanuši Glazerovi, který dluží jemu a jeho sestře Mile 15 kop.²³² Je očividné, že Václav měl obchodnické schopnosti, protože kromě vymáhání dluhů, prodává 22. března 1407 ves Sedlec Jakubkovi, služebníkovu krále Václava.

Jak můžeme sami vidět, víme o životě nikopolského biskupa Václava velmi mnoho. O jeho inkvizitorské činnosti nevíme však skoro vůbec nic. Inkvizitorem se stává nejspíš r. 1406, kdy mu král Václav IV. vystavil doporučení pro světské a církevní vrchnosti, přesněji aby podporovali inkvizitora Václava v jeho činnosti.²³³

Václav umírá někdy před zářím 1413, protože k 1. září je doložen nový nikopolský biskup Heřman Šváb (z Mindelheimu), který byl v listopadu 1420 byl husity zajat v Příběnicích a utopen v Lužnici.²³⁴

²²⁸ *Listář královského města Plzně*, s. 177-8, č. 158.

²²⁹ SA III, s. 184, LE IV., s. 447-448.

²³⁰ Jako svědek: *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis)*, sv. IV., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1898 (dále SA IV.), s. 257, SA VI, s. 268. Jako rozhodčí: MVB V., s. 796, č. 1466, SA VI, s. 354, č. 667.

²³¹ SA IV, s. 180.

²³² Tamtéž, s. 196.

²³³ *Zbytky register králů*, s. 75, č. 500.

²³⁴ K. EUBEL, *Hierarchia I.*, s. 364-365; *Dějiny Univerzity Karlovy I.*, s. 159 a F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II.*, Kořeny české reformace, Praha 199, s. 102

6.5 Jaroslav z Bezmíře

Jaroslav z Bezmíře, nazývaný také z Benešova, byl jmenován do funkce světícího biskupa sareptského 15. července 1394 papežem Bonifácem IX.²³⁵ Je zde zmiňován jako bakalář teologie, o jeho dalším studiu můžeme jen říct, že dosáhl mistrovského titulu a to před r. 1408.²³⁶ Papež Bonifác IX. mu uděluje 28. května 1400 beneficium, jelikož z jeho titulu neplynuly žádné příjmy.²³⁷ Jaroslav předává r. 1402 pallium arcibiskupovi Zbyňkovi.²³⁸

Z ordinačních seznamů pražské diecéze v soupisu světců z plzeňského arcijáhenství se dozvídáme o svěcení Matěje Janova z Terešova z r. 1404, což není překvapením, protože v letech 1403 až 1408 je doložitelná jeho činnost. Podle těchto seznamů byl Jaroslav jedním z nejčinnějších světících biskupů této doby, je zde doloženo 3397 záznamů.²³⁹ Výjimkou je rok 1407, kdy neudělil žádné svěcení a důvodem může být právě počátek jeho inkvizitorské činnosti, protože 11. dubna 1407 předvolal kontumaci farníků z Vodňan a exkomunikoval je.²⁴⁰ O rok později 12. března svědčil při sporu dvou duchovních z Týna nad Vltavou, jednomu z nich bylo nařízeno, aby se napříště vyvaroval návštěv hospod.²⁴¹ Velmi důležité je poslední pořizení Elišky Škopkové z 8. května 1408, kde je doložen minorita František ve funkci Jaroslavova kaplana.²⁴²

Jedním z Jaroslavových velkých počinů je proces s Mikulášem z Velenovic z 30. června 1408, zvaným Abrahám, kazatelem u sv. Ducha v Praze, kterého vikář Jan z Kbel obvinil z valdenství.²⁴³ U procesu s Mikulášem byl přítomen také další inkvizitor, kterým byl Mařík, kterému bude věnován jeden z následujících medailonků.²⁴⁴ Mikuláš rozšířil právo svobodného kázání i na laiky a odmítl přísahat na kříž, protože přísahal již

²³⁵ MVB V., s. 438, č. 787.

²³⁶ *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis*, sv. VI., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1900 (dále SA VI.) s. 309-310, č. 481.

²³⁷ MVB V., s. 905-906, č. 1617.

²³⁸ MVB V., s. 1166, č. 2001.

²³⁹ E. DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci*, s. 115.

²⁴⁰ *Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis*, sv. V., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1899 (dále SA V.), s. 404, č. 390.

²⁴¹ SA VI., s. 209, č. 146.

²⁴² SA VI., s. 257, č. 314.

²⁴³ SA VI., 309-310.

²⁴⁴ *Documenta Mag. Joannis Hus: Vitam . doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403-1418 motas*, ed. F. Palacký, Osnabrück 1966 (dále Documenta), s. 184.

předtím pravdomluvnost samotnému bohu. Obhajoby obviněného se ujal Jan Hus, který argumentoval tím, že slib bohu je vyššího řádu než slib před inkvizicí.²⁴⁵

V letech 1409-1410 pobýval Jaroslav společně s Jinochem Jakešem u kurie, kde měli pracovat ve prospěch arcibiskupa Zbyňka, tj. domácí reakce na Jana Husa a získat tak schválení Zbyňkem podniknutých kroků proti vikleřistům.²⁴⁶

V létě 1410 pobýval v Boloni, kde rozhodovali univerzitní doktoři o spálení knih Wyclefových, které nakonec kvůli Janovi z Jesenice spáleny nebyly. Byl také svědkem v listině Odon Colony z 25. srpna, která zostřovala Husovu klatbu.²⁴⁷

Dále nám prameny o Jaroslavovi mlčí, proto se Soukup domnívá, že se do Čech už nevrátil.²⁴⁸

²⁴⁵ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II.*, s. 229.

²⁴⁶ *Fontes rerum Bohemicarum*, sv.V., ed. Josef Emler, Praha 1893 (dále FRB V.), s. 571.

²⁴⁷ *Documenta*, s. 421 a 426-428.

²⁴⁸ Pavel SOUKUP, *Inkvizitoři v Čechách v letech 1315-1415*, in: *Inkwizycja papieżska w Europie Środkowo-wschodniej*, (ed.) Paweł Kras, Kraków 2010, s. 163.

6.6 Mařík Rvačka či Mauritius de Praga

Mařík, Mauritius nebo také Mořic, se narodil v Čechách jako syn Janův někdy kolem r. 1365, protože měl být podobného stáří jako M. Štěpán z Palče. Jeho českým původem jsem si vesměs jisti, jelikož ho v některých případech můžeme doložit. Prvním důkazem je dopis psaný paní Elišce, vdově po Jindřichu z Rožmberka ze dne 21. května r. 1418, kde vedle latinských slov se objevují také slova česká.²⁴⁹ Dalším důkazem je jeho vstup do pražského kláštera u sv. Kříže Většího, protože v době předhusitské bylo neobvyklé, když řeholník byl jiné národnosti než české. Navíc získal české řádové beneficium v klášteře, ze kterého byli řeholníci překládáni na beneficia zahraniční, nikoliv však naopak.

V pramenech se objevuje s mnoha přídomky, které však v převážné většině nereflektují jeho místo narození, proto nemáme tušení, kde se narodil.²⁵⁰ Do kláštera vstoupil těsně před svým studiem na bohoslovecké fakultě v Praze, kde r. 1385 dosáhl nejprve bakalářského titulu jako „*Mauritius a Santa Cruce*“ a o dva roky později o Vánocích se podrobil zkouškám mistrovským.²⁵¹ Jestli po svém studiu přednášel, to nevíme, protože k tomu neexistují žádné prameny, ale s jistotou můžeme tvrdit, že působil na české řádové faře v Sačanech, odkud 18. listopad 1391 odchází na bohatou faru v Žiželicích, jež mu byla přidělena 26. října 1391.²⁵²

Další zmínka o něm se objevuje až r. 1400 v souvislosti se solnickou farou, která se uvolnila po smrti faráře Jakuba. Toto místo chtěla solnická vrchnost, jmenovitě Anna Osvětimská (Osvětinská) a její syn Půta z Častolovic na Skuhrově, obsadit skuhrovským kaplanem Ondřejem Nachem. Jelikož by u arcibiskupa nic nezmohli, obrátili se rovnou na papeže, který nakonec provizi uděluje právě Ondřejovi.²⁵³ Mařík se proto vydává do Říma počátkem r. 1400 maje s sebou darovací listinu Jana a Vznaty ze Skuhrova z r. 1359, aby našel přímluvu na papežském dvoře. Zde se setkal s

²⁴⁹ Jaroslav FIKRLE, *Čechové na kostnickém koncilu*, in: Český časopis historický 9, 1903, s. 249.

²⁵⁰ Přízvisko „*de Praga*“ nepoukazuje na místo narození, přinejmenším na národnost. Takto je nazýván v seznamu profesorů krakovské univerzity „*Mauritius de Sancto Marco*“, které zase poukazuje na jeho působení v cyriackém klášteře v Krakově u sv. Marka. Přízvisko „*de Solnicz*“ používal jako farář solnický. Jeho nejčastější označení jako Mařík Rvačka pochází z tehdejšího pojmenování místa, kde se nacházel klášter u sv. Kříže, tedy „*Na Rvačkách*“.

²⁵¹ *Liber decanorum fac. phil. ab anno 1367, usne ad annum 1585 p. prima* (=Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I), s. 230 a s. 250.

²⁵² LC V., s. 98 a 101

²⁵³ MVB V., s. 926, č. 1652.

nemocným Janem z Jenštejna, který svému krajanovi pomohl.²⁵⁴ Mařík zůstal u Jana až do jeho smrti v červnu téhož roku. V Římě ještě jistý čas pobýval a tento pobyt využil ke studiu teologie, jelikož zde získává od papeže titul mistra. Těsně před odchodem z Říma byl Mařík jmenován 28. června 1402 reformátorem a vizitátorem všech řádových klášterů na dobu pěti let, což je větší pravomoc, než kterou disponoval tehdejší generální vikář Jan ze Solnice.

Z Říma mířil Mařík přímo do Prahy, kde se ujal své nové funkce vizitátora. Při návštěvách polských klášterů se nakonec usadil v krakovském klášteře u sv. Marka a využil toho k působení na krakovské univerzitě.²⁵⁵ Kolem r. 1405 se vrací zpět do Prahy, kde se snaží dosáhnout povolení k přednášení na teologické fakultě. Jeho snažení však vychází vniveč a tak se rozhodl poprosit o pomoc papeže Inocence VII. Do Říma si osobně dojel pro tři listiny, které mu měli dopomoci k tomuto místu. První je z 5. dubna 1406, ve které papež potvrzuje Maříkův titul mistra a tím mu přisuzuje plné právo přednášet na jakékoliv univerzitě.²⁵⁶ Na první listinu dokonce reagoval kladně i Jan Hus, který bude v budoucnu velkým nepřitelem Maříka, ale doktorské kolegium to opět zamítlo. Ve druhé listině ze stejného dne je opět jmenován vizitátorem, tentokrát však časově neomezeně ve všech řádových kláštorech v Čechách, Polsku a Sasku.²⁵⁷ Ve třetím listu je jmenován papežovým kaplanem a je zde zmíněn poprvé jako farář v Solnici.²⁵⁸ Fary se ujal hned po svém příjezdu z Říma a působil na ní až do r. 1417. Využil svých styků v Římě a vymohl si 25. června 1409 u papeže Řehoře XII. povýšení solnického farního kostela na klášterní kostel, při kterém stále žilo 6 řeholníků.²⁵⁹

Poprvé jako „*inquisitor heretici pravitatis*“ je zmíněn v procesu v r. 1408 s Mikulášem Abrahámem, jehož se zúčastnil vedle inkvizitora Jaroslava z Bezmíře.

²⁵⁴ *Fontes rerum Bohemicarum*. sv. I., Praha 1873 (dále FRB I.), s. 467. Zde je zmiňován jistý magister Mauritius.

²⁵⁵ Bohumil KVAPIL, *Mistr Mařík Rvačka*, in: K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichovi Novákovi k šedesátým narozeninám 1872-1932, vyd. B. Jenšovský, B. Mendl, Praha 1932, s. 195, pozn. 14.

²⁵⁶ *Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia I.*, ed. Jaroslav Eršil, Praha 1980, s. 137, č. 211

²⁵⁷ Tamtéž s. 136, č. 210

²⁵⁸ Tamtéž s. 140, č. 216

²⁵⁹ B. KVAPIL (viz. *Mistr Mařík*, s. 196) píše 25. června 1408. Opraveno na 25. června 1409 viz. *Acta summorum pontificum I.* s. 243, č. 371.

O rok později byl Mařík tím inkvizitorem, kterému měl Hus zodpovědět sporné články předložené arcibiskupem Zbyňkem z Házmburka na základě udání bývalého betlémského kazatele Protivy, v té době faráře u sv. Klimenta. Údajně se mělo jednat o výroky Husovy na faře sv. Michala a v domě Václava češíře z r. 1399, urážky církve a samotného papeže, svými kázáními měl vyvolávat spory mezi Čechy a Němci a měl také pronést výroky o osudu Jana z Pomuka. Sám arcibiskup také dodal dva články, které se týkaly Husova kázání v Betlémské kapli. Na znění obžaloby měl Hus odpovídat, jestli „věří“ nebo „nevěří“, což vylučovalo možnost obhajoby. Odpovědi se nám nezachovaly, ale dle všeho by se měly krýt s těmi, které o pět let později Jan Hus, těsně před odjezdem do Kostnice z paměti vypsál na hradě Krakovec a připojil k článkům. Jelikož Hus neměl v budoucnu žádné další problémy, které by se týkaly těchto článků, zdá se, že inkvizitora Husovy odpovědi uspokojily.²⁶⁰

Husovy kazatelské aktivity vyvolávaly dále odpor, hlavně jeho kázání v Betlémské kapli ze dne 16. srpna 1411, na které reagoval Mařík Rvačka tím, že položil anonymně dopis na betlémskou kazatelnu, který vinil Husa, že ničí kněžstvo a tím zákon boží.

Obrat přišel v květnu 1412, kdy do Prahy dorazil protonotář papeže Jana XXIII. a pasovský děkan Václav Thiem, aby vyhlásil křížovou výpravu proti neapolskému králi Ladislavovi a také zdůvodnil potřebu prodávání odpustků. Proti odpustkům nejostřeji vystupoval právě Hus, který se tím rozešel s oficiální církví a Václav IV., aby si udržel trůn, ho také přestal podporovat. Proto se Mařík vydal k papežovi do Říma se stížností na Jana Husa. Od této doby vše směřovalo k odchodu mistra Jana Husa do Kostnice, kde se nacházel také Mařík.²⁶¹

Jeho pobyt v Kostnici je doložen až 17. května 1416, kdy pronesl kázání na slova nedělního evangelia „*Habeo vobis dicere*“.²⁶² V něm zdůraznil, že koncil má trojí úlohu: obnovit jednotu církve, odstranit zlořády a učinit opatření, aby se neopakovaly. Kritizuje vyšší klérus za svatokupectví, které snižuje jejich morální kredit, za vysokou ctižádostivost a ziskuchtivost. 26. července vystoupil opět a ještě ostřeji než předtím

²⁶⁰ Jiří KEJŘ, *Husův proces*, Praha 2000, s. 30-31, V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I/2*, Praha 1919-1921, s. 380-81, Jiří FRÝZEK, *Mistr Mařík Rvačka*, Orlické hory a Podorlicko, 2003, s. 25.

²⁶¹ J. FRÝZEK, *Mistr Mařík Rvačka*, s. 26-28.

²⁶² Jaroslav KADLEC, *Literární činnost mistra Maříka Rvačky*, in: Pocta dr. Emmě Urbánkové. Spolupracovníci a přátelé k 70. narozeninám, Praha 1979, s. 153.

proti svatokupectví, kterému věnoval 10 článků, jež se zabývají nejen vysvětlením samotné simonie, ale také kritikou finanční politiky papežské kurie. Upozorňuje na to, že papež nesmí jednat v žádném případě svatokupecky, a to i v případě, kdyby to posloužilo na ochranu církve. Toto kázání rozhořčilo odpůrce církevních reforem, zejména přítomného kardinála Zabarellu, neboť zejména pátý článek Maříkova kázání útočil na hmotné zajištění církve. R. 1416 kázal ještě třikrát (30. srpna, 20. září, 26. prosince) a znovu nabádal k reformám církve. Upozorňoval, že vyšší klérus musí jít lidem za vzor, kázal o povinnosti spásy duše a přirovnal církev k vdově, protože jako vdova nemá muže, církev nemá nově zvoleného papeže.

Mařík se 11. září účastnil též dispute o konciliární teorii, na které se mělo přijít, jestli církevní moc vychází z osoby papeže. Mistr Mařík měl na této vystoupit se svými tezemi, které tvrdili, že církevní moc spočívá neoddělitelně v osobě papeže, tak jako v církvi obecně. K Maříkově disputaci nedošlo, ale jeho teze byly 1. října opakovány a obhajovány kardinálem d' Ailly, který disputaci předsedal.

Po zvolení nového papeže Martina V. bylo zapotřebí zaujmout stanovisko k přijímání eucharistie pod obojí, jak se o to snažili husité, jejichž učení se po Čechách šířilo. Mistru Maříkovi byla svěřena odpověď na dokument Jana z Jesenice, která začínala slovy „*Apostolica docet sentensia*“. Mařík v ní zdůrazňuje, že nauka církve je závazná, neboť se opírá o autoritu Krista. Jednoduše vzato, přijímání pod obojí zamítá, stejně jako ve svých dalších traktátech.²⁶³

Maříková přítomnost se nevyhnula ani další problematice, kterou kostnický koncil řešil. Mařík se nejen díky příbuznosti národů seznámil s polskými účastníky, ale hlavně díky shodě názorů a přátelství mezi ním a zástupcem krakovské univerzity Pavlem Vlodkovičem.²⁶⁴ Situace vypadala následovně, Poláci vedli vleklé spory s Řádem německých rytířů a kostnický koncil měl některé spory vyřešit. Během r. 1416 dorazily na koncil zvěsti o útočných satirách pruského dominikána Jana Falkenberga a bamberského dómského vikáře Jana Auerbacha.²⁶⁵ Na útoky odpověděl nejen Pavel Vlodkovič, ale také mistr Mařík, jehož spis se nám dochoval jen ve zlomcích, které se

²⁶³ Jaroslav KADLEC, *Mistr Mařík na kostnickém koncilu*, in: Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, vyd. J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová, Praha 1994, s. 385.

²⁶⁴ František M. BARTOŠ, *P. Vlodkovič a Čechy*, in: Slezský sborník 56, 1958, s. 179-192.

²⁶⁵ J. KADLEC, *Mistr Mařík*, s. 387.

staly součástí traktátu „*De ordine Cruciferorum et de bello Polonorum contra dictos fratres*“. Mařík veškeré útoky Auerbachovy dokázal odvrátit a naopak je ještě použit ve svůj prospěch. Obě dvě Auerbachovy útočné věty jsou podle Maříka kacírské, druhá z nich je dokonce viklefská. Mařík zachází tak daleko, že zpochybňuje samotnou podstatu Řádu německých rytířů, který ztratil právní podklad pro svou existenci tím, že přestal plnit původní účel, tzn. hájit Svatou zemi.

Po zvolení nového papeže se vypravili polský král Vladislav Jagiello a litevský velkokníže Vitold na kostnický koncil kyjevského metropolitu Řehoře Camblaka, který se měl přičinit o vrácení do lůna římskokatolické církve. Do Kostnice dorazil 18. února 1418 a 25. února byl slavnostně přijat. Před papeže ho předvedli dva polští biskupové, kteří však neuměli latinsky, proto se tlumočnictví chopil mistr Mařík. Poté následoval příslib metropolity Řehoře projevující ochotu spojit se s církví latinskou, přečtení listů krále Vladislava a velkoknížete Vitolda, tím audience skončila.²⁶⁶

Na závěrečném zasedání koncilu, které se konalo 22. dubna, Poláci znovu požadovali ústy svého advokáta Petra z Perugie odsouzení Falkenberga, papež to odmítl a trval na usneseníh koncilu. Situace se vyhrotila natolik, že Vlodekovič přestal s polským protestem až pod hrozbou exkomunikace. Tato událost nás zejména zajímá proto, že mistr Mařík se podepsal jako „*Mauritius de Praga*“ pod apelační listinu, jež byla předána papeži 4. května v jeho kostnické rezidenci. Papež reagoval svoláním veřejné konzistoře, kde papežský advokát obvinil polské vyslance z neuposlechnutí papežského rozhodnutí. Proto se Mařík rozhodl polské legáty hájit.²⁶⁷

Během kostnického koncilu musel Mařík zjistit, že jeho návrat do Čech bude nemožný, proto 16. července 1417 rezignoval na beneficium solnické prostřednictvím svého prokurátora mistra Mikuláše, řádového faráře v Žiželicích.²⁶⁸

O dalších krocích Maříka panuje velká nejistota, protože si vyprosil na papeži Martinovi V. dne 15. ledna 1418 udělení převorství augustiniánského kláštera v Troyes, v departamenu Aubes.²⁶⁹

²⁶⁶ J. KADLEC, *Mistr Mařík*, s. 387-389.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 389.

²⁶⁸ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*, sv. VII., ed. Josef Emler, Praha 1886 (dále LC VII.), s. 234.

Mistr Mařík Rvačka je opravdu výjimečnou osobou předhusitského období. Na jednu stranu se jedná o inkvizitora, který se podílel na stíhání Mistra Jana Husa, na stranu druhou o člověka, který je ve své době velmi uznávaný a to nejen na území Čech, ale i za jejími hranicemi. Stává se vlivným rádcem arcibiskupa Zbyňka z Házmburka a to právě pro své schopnosti a zkušenosti, které nabyl v Římě, v Polsku a v Anglii. Jedná se o významného a vzdělaného člověka své doby žijícího v období velmi složitém pro římskokatolickou církev, stojí na straně příklánějící se k reformám a své přesvědčení podporuje aktivní kazatelskou a rozsáhlou literární činností. Účastní se kostnického koncilu a je to právě Mařík, který je autorem traktátu proti přijímání pod obojí. Mistr Mařík je velmi dobrý příklad toho, že se v Čechách v době předhusitské objevují schopní a uznávaní lidé a to na druhé straně bitevního pole, na straně římskokatolické církve. Není to divu, že se této osobnosti věnovala a věnuje taková pozornost.

²⁶⁹ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, sv. VII. Acta Martini V. 1417-1422, s. 78, č. 176.

6.7 Mikuláš Václavův, titulární biskup nezerský

Biskupem nezerským se stal 3. prosince 1393. Současně s ním však působil v Čechách jako nezerský biskup zderazský probošt Jan a od roku 1411 také žďárský cisterciák Dětrich.²⁷⁰ Jeho působení ve funkci světicího biskupa je soustředěno do čtyř let (1413-1416). To znamená, že kromě výjimky v r. 1395, kdy světil v břevnovském klášteře, nebyl činným 17 let.²⁷¹ Byl zpovědníkem krále Václava IV., královým vyslancem a v prosinci 1400 byl jmenován proboštem hradních kaplí.²⁷² Budeme-li předpokládat, že Martin a Mikuláš jsou jedna a tatáž osoba, tak další zmínku nacházíme z 28. března 1401, kdy byl „*Martinus ep. Narratensis*“ exekutorem při sporu o farnost ve Vysokém Mýtě.²⁷³ V září 1400 podniká první diplomatickou cestu do Francie.²⁷⁴ 17. dubna 1407 je doložen jako posel krále Václava v Benátkách.²⁷⁵ V r. 1409 pobýval na koncilu v Pise.²⁷⁶ Zajímavou zmínkou je koupě domu s číslem 197a, která proběhla r. 1409. Objevuje se zde totiž již zmiňovaný nezerský biskup Martin, společně s dominikánem Mikulášem, fráterem berounským a Petrem Habartem. O rok později je ten samý dům prodán nezerskému biskupovi Mikuláši, který ho vlastnil do r. 1411 a poté ho opět prodal. V téže době však už Mikuláš vlastnil dům na stejné parcele číslem 197b. Nejzajímavější na tom je, že oba domy stály naproti dvorci, kde měla až do r. 1421 sídlo pražská inkvizice.²⁷⁷ K dalším jeho funkcím patří také komandatura premonstrátského opatství na Strahově, kde působil od 6. prosince 1410 do června 1411.²⁷⁸ R. 1412 byl Mikuláš králem pověřen vést shromáždění kléru a univerzity na Staroměstské radnici. Tomuto shromáždění předcházely nepokoje a spory mezi viklefisty a doktory teologické

²⁷⁰ Také se zároveň s ním objevuje zpovědník minorita Mikuláš z Unhoště, který nám identifikaci velmi komplikuje. Podle F. M. Bartoše se Mikuláš z Unhoště objevuje do přelomu století. Maximálně ještě cesta k papeži v r. 1400 by mu mohla být připsána (viz. Mužové z okolí M. Jana, s. 90). Navíc nám prameny nabízí také Martina, biskupa nezerského. Podle Koudelky se jedná jen o záměnu jmen a proto Mikuláše od Martina neodlišuje. Soukup tuto možnost nevyklučuje a přidává další hypotézu, kdy jméno Martin by mohlo být druhé Mikulášovo jméno. Na druhou stranu dokumenty o vlastnictví domu 197a to vyvrací (Inkvizitoři v Čechách, s. 165).

²⁷¹ E. DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci*, s. 115.

²⁷² A. SEDLÁČEK, *Zbytky register*, s. 58, č. 323.

²⁷³ MVB V., s. 988, č. 1744.

²⁷⁴ *Deutsche Reichsakten unter König Wenzel*, bd. III., Hg. Julius Weizsäcker, München 1877, s. 298, č. 240.

²⁷⁵ *Deutsche Reichsakten unter König Ruprecht*, bd. VI., Hg. Julius Weizsäcker, s. 208, č. 147.

²⁷⁶ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 51.

²⁷⁷ *Základy starého místopisu Pražského*, sv. I. (Staré Město), ed. Václav V. Tomek, Praha 1866, s. 68-69, č. 197.

²⁷⁸ V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte III.*, s. 51.

fakulty. Radniční schůze byla svolaná 16. července 1412 a zahájena tím, že nejvyšší staroměstský písař M. Zikmund z Weilburka přečetl dva listy králi, poté se ujal slova Mikuláš, který přečetl latinskou psanou královu vůli, jež vyzvala k ukončení sporů a také k udávání domnělých heretiků, které měl arcibiskup následně potrestat. Mikulášův vztah k Husovi byl pravděpodobně velmi dobrý, protože se můžeme dočíst o tom, jak s ním Mikuláš párkrát popil, pojedl a debatoval o Písmu.²⁷⁹

V období 1413-1414 se Mikuláš měl vyskytnout v dominikánském klášteře v Turnově kvůli vysvěcení kostela.

Nejvýznamnějším počinem Mikuláše bylo vydání prohlášení o Husově bezúhonnosti. Toto dobrozdání vydal 30. srpna 1414 jako „*inquisitor pravitatis heretice civitatis et diocesis Pragensis per sedem apostolicam specialiter deputatus*“. Na žádost Jana z Jesenice se to konalo před notářem a četnými šlechtickými svědky v domě mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína. Tím Mikuláš Husovi vysvědčil jeho bezúhonnost a katolické smýšlení, což mistrovi mělo ulehčit postavení v Kostnici.²⁸⁰

Po vydání bezúhonnosti Husovi se do října 1414 nacházel Mikuláš v Norimberku, neboť je doložen v norimberských městských účtech.²⁸¹

Na kostnickém koncilu se však Mikuláš objevil v únoru 1415 jako královský diplomat. Nejprve byl zajat, protože byl chápán jako posel kacířského krále. Musel se podrobit výslechu před kardinálem d'Aillim a poté svědčil proti Husovi. Nakonec během koncilu utíká v převlečení před viklefy a tím končí jakékoliv stopy života posledního předhusitského inkvizitora.²⁸²

²⁷⁹ V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I/2*, s. 126-130.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 348.

²⁸¹ *Deutsche Reichsakten unter Kaiser Sigmund*, bd. VII., Hg. D. Kerler, München 1878, s. 221.

²⁸² V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I/2*, s. 396.

ZÁVĚR

Na závěr je nutné si uvědomit, že pohyb kacířských hnutí na území Čech musíme chápat v širším kontextu, tzn. minimálně ve středoevropském. Počátky kacířských sekt sahají do 2. poloviny 13. století a vážou se převážně na německé obyvatelstvo, které se na území Čech dostalo v době kolonizace. První velká vlna zasáhla Čechy na počátku vlády Jana Lucemburského, tj. v druhé dekádě 14. století, která má své kořeny za hranicemi Čech. Z rakouských zemí se dostala do Čech, důkazem toho je proces s Richardinem z Pávie, a pokračovala dále do Slezska a Pomořanska, kde ve stejné době probíhaly téže procesy.

První velkou stopou inkvizice v dějinách Čech byl již zmíněný proces s doktorem Richardinem. Důležitým bodem procesu byl inkvizitor dosazený biskupem, který tuto záležitost má prověřit. Případu se zhostil minorita Valtr, neutrální vzdělanec, který nebyl vázaný na prostředí Čech a tak mohl nezávisle rozhodnout. V díle „*Declaratio salutarium mandatorum*“ objevil šestnáct „bludů“ a šest provinění. Důsledkem bylo spálení knihy a vyhoštění Richardina z Prahy do Olomouce. Situace však dostala jiný spád ve chvíli, kdy byl biskup Jan IV. z Dražic udán Jindřichem ze Šumberka u papežské kurie v Avignonu. Důsledkem byla suspendace biskupa a jeho následný odchod do Avignonu, kde se měl hájit. Měsíc po suspendaci byl do funkce inkvizitora povolán papežský inkvizitor Kolda, jenž na nic nečekal, Richardina odsoudil a předal světskému rameni k vykonání rozsudku. Nutno podotknout, že biskupův postup vůči Richardinovi byl po kanonické stránce korektní, protože měl právo zasáhnout do výsledku inkvizičního procesu, neboť usnesení na koncilu ve Vienne přikazovalo žebřavým řádům vynést rozsudek společně s diecezánem.

Od r. 1318 se biskupská inkvizice mění v inkvizici papežskou, která je pod dohledem kurie až do vzniku arcibiskupství r. 1344. Po návratu biskupa z Avignonu r. 1329 jsou jmenováni vždy dva inkvizitoři, jeden biskupem a druhý papežem. K významné změně dochází r. 1335, kdy papež odděluje Čechy a Moravu od polských záležitostí, se kterými byly až doteď provázány, neboť první inkvizitoři v r. 1257 byli jmenováni také pro polské kraje. Když r. 1318 ustanovil papež inkvizici v Čechách, jmenoval společně také dva polské inkvizitory pro diecéze krakovskou a vratislavskou. Po této změně je

vždy jmenovaný inkvizitor pro Čechy (v tomto případě Havel z Kosořic) a inkvizitor pro Moravu (Petr z Načeradce).

K druhé vlně inkviziční činnosti dochází na panství Oldřicha III. z Hradce ve 30. -40. letech 14. století, kde se rozmohlo valdenské hnutí. Došlo zde k veřejnému odporu valdenských, který musel být r. 1340 potlačen křížovou výpravou v čele s Oldřichem III. Byla to první křížová výprava na území Čech. Do vyšetřování bylo zapojeno 4400 osob, z čehož bylo 2640 valdenských, 160 bekyní, tucty obviněných beghardů a dalších 580 podezřelých. Délka inkviziční činnosti a počty výslechů jsou srovnatelné s činností v jihofrancouzském Languedoku.

Zlomovým okamžikem je zřízení arcibiskupství a následné jmenování prvního českého metropolity Arnošta z Pardubic. Pražský arcibiskup potlačí papežské vměšování do jmenování inkvizitorů, proto se od této chvíle nemluví již o papežské inkvizici. V polovině 14. století dochází k pevnému zakotvení inkvizice a inkvizitoři, kteří jsou jmenováni, patří k váženým a nejvzdělanějším lidem své doby.

Během episkopátu dalších arcibiskupů (Jan Očko z Vlašimi, Jan z Jenštejna) dochází k přimknutí s diecézní správou, neboť se inkvizitoři stávají součástí konzistoriálních soudů, u kterých působí jako svědci nebo rozhodčí. Od konce 70. let se objevuje trend titulárních biskupů, kteří zároveň vykonávají funkci inkvizitora. Otázkou zůstává, jestli jsou jmenováni jen v určitém případě, nebo na nám neznámé funkční období.

Novým jevem je také rozsáhlá činnost v manipulaci s majetkem. Inkvizitoři skupují a prodávají domy, což svědčí o určitém finančním zajištění. Tuto skutečnost dokládají také půjčky, které inkvizitoři poskytují měšťanům a v některých případech končí finanční machinace až u konzistoriálního soudu, kde se „poškození“ snaží získat půjčené peníze nazpět.

Na přelomu 14. a 15. století se v pozici inkvizitorů objevují lidé, kteří dokážou reagovat na kazatelskou činnost vikleřistů, resp. mistra Jana Husa. Jmenovitě Mařík Rvačka je literárně činným inkvizitorem a reformním katolíkem, který je uznávaný za hranicemi Čech a proto se také objevuje jako horlivý reformní kazatel na kostnickém koncilu.

Je nutné si uvědomit, že mezi posledními inkvizitory v předhusitské době a mistrem Janem Husem nezeje názorově až tak velká propast, jak by se zdálo. Sám Mařík

kritizoval svatokupectví stejně jako Hus, dokonce inkvizitor Mikuláš Václavův vydal Husovi listinu o pravověrnosti a je několikrát zmíněn, jak s ním pojedl, popil a diskutoval o Písmu svatém. Jestliže papežští inkvizitoři v čele se vzdělaným Koldou z Koldic stíhali každého, kdo by se odchýlil od oficiálního učení církve, pak poslední inkvizitoři před husitskými válkami souhlasili v některých názorech s mistrem Janem Husem, který byl nakonec za své názory upálen jako kacíř.

Jméno inkvizitora	Řádová příslušnost	Doložená inkvizitorská činnost
Valtr	O. F. M.*	1315-1316
Tomáš Blažejův		1315-1316, 1329-1335
Kolda z Koldic	O. P.*	1. 5. 1318-1. 6.1327
Hartmann z Plzně	O. F. M	1. 5. 1318-1335
Havel z Kosořic	O. P.	1. 7. 1335, 1344- asi 1355
Petr z Načeradce	O. F. M.	22. 8. 1335- není známo
Rudolf	O. P.	1327- není známo
Svatobor z Dlouhé vsi	O. P.	1319, 1353 nebo 1355- není známo
Leo	O. P.	
Siegfried	O. F. M.	
Jan Paduánský	světský kněz	1335-1358
Johlín z Prahy	nejspíš O. P.	1373, 1374
Albert		1372-1377
Mikuláš, biskup megarský	nejspíš O. P..	1379
Mikuláš, biskup vladimirský		1392
Martin	světský kněz	1395, 1396
Václav, biskup nikopolský	nejspíš O. P.	1406
Jaroslav z Bezmíře	O. F. M.	1408
Mařík Rvačka	cyriak	1408, 1409
Mikuláš Václavův, biskup nezerský		1414
*O. F. M.: Ordo Fratrum Minorum O. P.: Ordo Fratrum Praedicatorum		

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Editované prameny:

B. Guidonis Practica Inquisitionis hereticae pravitatis, Paříž, 1886.

Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia I., ed. Jaroslav Eršil, Praha 1980.

Cancellaria Arnesti. Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic (=Archiv für österreichische Geschichte,III.), ed. Ferdinand Tadra, Wien 1880.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, sv. VI. ed. Peter Ritter v. Chlumecky, Brno 1854.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, sv. VII. ed. Peter Ritter v. Chlumecky, Brno 1858.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, sv. XIII., ed. Vincenc Brandl, Brno 1897.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, sv. XIV.,ed. Berthold Bretholz, Brno 1903.

Codex diplomaticus Silesiae, sv. XXII. Hgg. Vereine für Geschichte und Alterthum Schlesiens, Breslau 1903.

Codex diplomaticus Silesiae, sv. XXX. Hgg. Verein für Geschichte Schlesiens und der historischen Kommission für Schlesien, Breslau 1930.

Deutsche Reichsakten unter Kaiser Sigmund, bd. VII., Hg. D. Kerler, München 1878.

Deutsche Reichsakten unter König Wenzel, bd. III., Hg. J. Weizsäcker, München 1877.

Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (=Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Bd. 3), ed. Alexander Patschovsky, Berlin 1975.

Die Ausgaben der Apostolischen Kammer unter Johann XXII.: nebst den Jahresbilanzen von 1316-1375 (= Vatikansiche Quellen zur Geschichte der päpstlichen Hof- und Finanzverwaltung 1316-1378, II.), ed. K. H. Schäfer, Paderborn 1911.

Documenta Mag. Joannis Hus: Vitam . doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403-1418 motas, ed. František Palacký, Osnabrück 1966.

Fontes rerum Bohemicarum. sv. I., Praha 1873

Fontes rerum Bohemicarum, sv. IV. ed. Josef Emler, Praha 1884.

Fontes rerum Bohemicarum, sv.V., ed. Josef Emler, Praha 1893

Hierarchia catholica medii aevi: sive summorum pontificum, s. r. e. cardinalum, ecclesiarum antistitum series I.,ed. Konrád Eubel, Münster 1913.

Liber decanorum fac. phil. ab anno 1367, usne ad annum 1585 p. prima (=Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I.), Praha 1830.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesim Pragensem, sv.V., ed. František A. Tingl, Praha 1865.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesim Pragensem, sv.VI., ed. Josef Emler, Praha 1883.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, sv. VII., ed. Josef Emler, Praha 1886.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., sv. II., ed. Clemens Borový, Praha 1878.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., sv. IV., ed. Clemens Borový, Praha 1883.

Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad od roku 1300-1450, sv. I.,ed. Josef Strnad, Plzeň 1891.

Monumenta Poloniae Historica: Pomniki dziejowe polski III., ed. August Bielowski, Lwów 1878, s. 708.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, sv. I., Acta Clementis VI. 1342-1352, ed. Ladislav Klicman, Praha 1903.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, sv. VII. Acta Martini V. 1417-1422, ed. Jaroslav Eršil, Praha 1996.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. Tomus podromus, ed. Zdeňka Hledíková, Praha 2003.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, sv. V., ed. Kamil Krofta, Praha 1903

Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert (=Monumenta Germaniae historica: Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, Bd. 11), ed. Alexander Patschovsky, München 1985.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV., sv. IV., ed. Božena Kopiczková, Praha 1989.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, sv. III. ed. Josef Emler, Praha 1890.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, sv. IV. ed. Josef Emler, Praha 1892.

Regesta sive Rerum Boicarum Autographa VI., ed. C. H. De Lang, 1837.

Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis), sv. I a II. ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893.

Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis), sv. III., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1896.

Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis), sv. IV., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1898.

Soudní akta konzistoře pražské (Acta iudiciaria konsistorii Pragensis), sv. VI., ed. Ferdinand Tadra, Praha 1900.

Über Formelbücher: Ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV Jahrhundert, I., ed. František Palacký, Praha 1842.

Urkunden-Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmen, ed. Anton Schubert, Innsbruck 1901.

Základy starého místopisu Pražského, sv. I. (Staré Město), ed. Václav V. Tomek, Praha 1866.

Základy starého místopisu Pražského, sv. II. (Nové Město), ed. Václav V. Tomek, Praha 1870.

Základy starého místopisu místopisu Pražského, sv. III (Malá Strana), ed. Václav V. Tomek, Praha 1872.

Zbytky register králů římských a českých z let 1361-1480, ed. August Sedláček, Praha 1914.

Literatura:

BARTOŠ, František M., *P. Vlodekovič a Čechy*, in: Slezský sborník 56, 1958.

BEDOUELLE, Guy OP, *Inkvizice mezi dějinami a mýtem*, in: Salve: Revue pro teologii a duchovní život 21/4, 2011.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II.*, Praha 2000.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999.

ČELAKOVSKÝ, Vladimír, *Klášter sedlecký, jeho statky a práva v době přede válkami husitskými*, Praha 1916.

ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián, *Inkvizice a dominikáni*, in: Historie dominikánu v českých zemích. Praha 2001.

Dějiny Univerzity Karlovy 1348-1990, sv. I., red. F. Kafka- J. Petráň.

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Svěcenci pražské diecéze 1395-1416*, Praha 2010.

DONDAINE, Antoine *Le Manuel de l'inquisiteur (1230-1330)*, Archivum Fratrum Praedicatorum, 17, 1947.

DUDÍK, Béda, *Iter Romanum: Im Auftrage des Hohen maerischen Landesausschusses in den Jahren 1852 und 1853*.

- DUFOUR, Gérard, *Juan Antonio Llorente en France (1813-1822): Contribution au Libéralisme Chretien en France et en Espagne au début du XIXe siecle*, Geneve 1982.
- FIKRLÉ, Jaroslav., *Čechové na kostnickém koncilu*, in: *Český časopis historický* 9, 1903.
- FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995.
- FRÝZEK Jiří, *Mistr Mařík Rvačka*, Orlické hory a Podorlicko, 2003.
- GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost: Moc, kázeň a odpor v Languedocu*, Neratovice 2008.
- GRIGULEVIČ, Josif. R., *Dějiny Inkvizice*.
- HAUCK, Albert, *Kirchengeschichte Deutschlands*, Berlin 1958.
- HAVRÁNEK, Bohuslav – HAVRÁNEK Josef – DAŇHELKA Jiří, *Výbor z české literatury doby husitské I*.
- HEER, Friedrich, *Evropské duchovní dějiny*, Praha 2000.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Inkvizice v Čechách ve 30. letech 14. století*, ČČH.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské: ze správních dějin pražské arcidiecéze*, Praha 1972.
- HOLINKA, Rudolf, *Sektářství v Čechách před revolucí husitskou*, Bratislava 1929.
- HROCH, Miroslav – SKÝBOVÁ, Anna, *Králové, kacíři, Inkvizitoři*. Praha 1987.
- CHALOUPECKÝ, Václav, *Poslední biskup Pražský: studie kulturně historická*, Praha 1908.
- CHALUPA, Jiří, *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*, Praha 2007.
- KADLEC, Jaroslav, *Literární činnost mistra Maříka Rvačky*, in: *Pocta dr. Emmě Urbánkové. Spolupracovníci a přátelé k 70. narozeninám*, Praha 1979.
- KADLEC, Jaroslav, *Mistr Mařík na kostnickém koncilu*, in: *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, vyd. J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová, Praha 1994.
- KADLEC, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin*, sv. I, Praha 1991.

KEJŘ, Jiří, *Husův proces*, Praha 2000.

KOUDELKA, Vladimír. J., *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter I-III*, Archivum Fratrum Praedicatorum, 25 (1955), 26 (1956), 27 (1957).

KRAS Paweł, *Inkvizice byla jedním z nástrojů "boje o duši"*, in: Salve: Revue pro teologii a duchovní život 21/4, 2011.

KUTNAR, František, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha 1997.

KVAPIL, Bohumil, *Mistr Mařík Rvačka*, in: K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichovi Novákovi k šedesátým narozeninám 1872-1932, vyd. B. Jenšovský, B. Mendl, Praha 1932.

LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*. Praha 1992.

LEA, Henry Charles, *History of the Inquisition of Spain*. New York 1906-1907.

MARTÍNKOVÁ, Dana (ed.), *Tractatus mystici= Mystické traktáty/frater Colda* (=Fontes Latini Bohemorum, II), Praha 1997.

MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští*, Praha 1991.

Neue deutsche Biographie. Berlin 1966.

NEUMANN, Augustin, *České sekty ve století XIV. a XV.*, Velehrad 1920.

NEUMANN, Augustin., *Nové doklady k dějinám Valdenských v Čechách*, Časopis českého duchovenstva, 66, 1925.

NEUMANN, Augustin, *Prameny k dějinám v době předhusitské a Husově* (= Studie a texty k náboženským dějinám, 5), Olomouc 1926.

PATSCHOVSKY, Alexander, *Spuren böhmischer Ketzerverfolgung in Schlesien am Ende des 14. Jahrhunderts*, in: Historia docet: Sborník k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., red. M. Plevka- M. Svatoš, Praha 1992.

PATSCHOVSKY, Alexander, *Waldenserfolgung in Schweidnitz 1315*, in: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 36, Köln 1980, s. 138-140.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, sv. X (Boleslavsko), Praha 1932.

SCHERZER, Augustin, *Der Prager Lektor fr. Kolda und seine mystischen Traktate*, Archivum Fratrum Preadicorum 18.

SCHNEIDER, Friedrich, *Kaiser Heinrich VII.: Dantes Kaiser*. Stuttgart 1940

SOUKUP, Pavel, *Inkvizitoři v Čechách v letech 1315-1415*, in: *Inkwizycja papieżska w Europie Środkowo-wschodniej*, (ed.) Paweł Kras, Kraków 2010.

ŠMAHEL, František., *Husitská revoluce II.*, Kořeny české reformace, Praha 1996.

TADRA, Ferdinand, *Kulturní styky s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897.

TEPLÝ, František, *Dějiny města Jindřichova Hradce: Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce*, Jindřichův Hradec 1927.

TRUHLÁŘ, Josef, *Několik polemik Mnichovských*, in: *Časopis musea království českého* 59.

TRUHLÁŘ, Josef. *Paběrky z rukopisů Klementinských: Inkvisice Waldénských v Trnavě r. 1400*. ČČH. 1903, IX.

TŘÍŠKA, Josef, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981.

VILIKOVSKÝ, Jan. *Písemnictví českého středověku*. 1. vyd. Praha: Universum, 1948.

WRZESIŃSKI, Szymon, *Inkwizycja na ziemiach polskich*, 2009.